

OSNOVNA ŠOLA ŠALEK VELENJE
Šalek 87, 3320 Velenje

MLADI RAZISKOVALCI ZA RAZVOJ SAŠA REGIJE

RAZISKOVALNA NALOGA

**ANTON AŠKERC IN ZAPISI O RUDARJENJU
V ŠKALAH**

Tematsko področje: ETNOLOGIJA

Avtorja:

Nace Koželnik, 9. razred

Faris Softić, 9. razred

Mentorja:

Marko Moškotevc, prof. zgo. in geo.

Urh Ferlež, mag. prof. slo., fra. in uzg.

Velenje, 2026

Raziskovalna naloga je bila opravljena na Osnovni šoli Šalek Velenje.

Mentorja: Marko Moškotevc, prof. zgo. in geo. in Urh Ferlež, mag. prof. slo., fra. in uzg.

Datum predstavitve: marec 2026

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	Osnovna šola Šalek Velenje, šolsko leto 2025/2026
KG	Anton Aškerc/Škale/etnologija/matične knjige/pesništvo/rudarjenje
AV	KOŽELNIK, Nace/SOFTIĆ, Faris
SA	MOŠKOTEVC, Marko/FERLEŽ, Urh
KZ	3320 Velenje, SLO, Šalek 87
ZA	Osnovna šola Šalek Velenje
LI	2026
IN	ANTON AŠKERC IN ZAPISI O RUDARJENJU V ŠKALAH
TD	Raziskovalna naloga
OP	VII, 40 str., 4 tab., 13 sl., 2 pril., 46 vir.
IJ	SL
JI	sl/en

AI V nalogi Anton Aškerc in zapisi o rudarjenju v Škalah skozi čas sva raziskovala Aškerčevo delovanje v župniji Škale med letoma 1894 in 1898. Anton Aškerc je v tem obdobju napisal nekaj znanih pesmi s socialno tematiko, namenjenih rudarjem, s katerimi se je vsakodnevno srečeval pri svojem delu. Najprej sva s pomočjo Domoznanskega oddelka Knjižnice Velenje pregledala ustrezno literaturo. S pomočjo Nadškofijskega arhiva Maribor in njihove spletne strani Matricula ter Župnije Velenje sva pridobila ustrezno arhivsko gradivo, ki sva ga v nalogi analizirala. Pomagala sva si tudi z Digitalno knjižnico Slovenije, kjer sva pregledala časopise in časopisne članke o Aškercu in župniku Lemplu, ki je sočasno deloval v Škalah. Z raziskovalnim delom sva ugotovila, da je Aškerc kljub krajšemu času delovanja v Škalah zapustil veliko sledi. Njegovo zapuščino danes ohranjajo v Muzeju premogovništva Slovenije, nanj spominja Aškerčeva pot na Strmec, ki povezuje Škale s Plešivcem, veliko pa k ohranitvi njegove dediščine prispeva delovanje društva Revivas iz Škal, ki je v preteklosti pripravilo odmevno razstavo o duhovnikih, ki so delovali v tej župniji, izdali pa so tudi knjigo Škalske zgodbe, ki je poklon nekdanjim prebivalcem Škal skozi oči njihovih naslednikov in potomcev. V okviru naloge sva izvedla tudi dva intervjuja, s katerima sva izvedela, kakšen sta Aškercev turistični potencial in njegova škalska zapuščina. Raziskovalno delo je v prihodnje možno razširiti tudi na socialne razmere v Šaleški dolini. Teh sva se posredno dotaknila, nisva pa raziskovala delavstva v Velenju in Šoštanju na splošno.

KEY WORD DOCUMENTATION

ND Osnovna šola Šalek Velenje, 2025/2026
CX Anton Aškerc/Škale/ethnology/civil registry books/poetry/mining
AU KOŽELNIK, Nace/SOFTIĆ, Faris
AA MOŠKOTEVC, Marko/FERLEŽ, Urh
PP 3320 Velenje, SLO, Šalek 87
PB Osnovna šola Šalek Velenje
PY 2026
TI **ANTON AŠKERC AND NOTES ON MINING IN ŠKALE**
DT RESEARCH WORK
NO VII, 40 p., 4 tab., 13 fig., 2 ann., 46 ref.
LA SL
AL sl/en

AB In the research work Anton Aškerc and Notes on Mining in Škale, we examined Aškerc's activities in the parish of Škale between 1894 and 1898. During this period, Anton Aškerc wrote several well-known poems with social themes intended for miners, whom he encountered daily in his pastoral work. First, with the help of the Local Studies Department of the Velenje Library, we reviewed relevant literature. With the assistance of the Archdiocesan Archives of Maribor and their website Matricula, as well as the Parish of Velenje, we obtained appropriate archival materials, which we analyzed in the assignment. We also made use of the Digital Library of Slovenia, where we examined newspapers and newspaper articles about Aškerc and the parish priest Lempl, who was active in Škale at the same time. Through our research, we established that despite his relatively short period of activity in Škale, Aškerc left a significant legacy. Today, his heritage is preserved at the Coal Mining Museum of Slovenia. He is also commemorated by the Aškerc Trail on Strmec, which connects Škale with Plešivec. A great contribution to the preservation of his legacy is made by the Revivas Association from Škale, which in the past organized a notable exhibition on priests who served in this parish and also published the book *Škalske zgodbe* (Stories of Škale), a tribute to the former inhabitants of Škale through the eyes of their successors and descendants. As part of the assignment, we also conducted two interviews, through which we gained insight into Aškerc's tourism potential and his legacy in Škale. In the future, the research could be expanded to include the social conditions in the Šalek Valley. We touched upon these indirectly, but did not examine the working class in Velenje and Šoštanj in general.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	1
2 PREGLED OBJAV	3
2.1 ŽIVLJENJEPIS ANTONA AŠKERCA.....	3
2.2 ZAČETKI RUDARJENJA V ŠKALAH	5
2.3 DANIEL VON LAPP IN RUDNIK V ŠKALAH.....	10
3 ANTON AŠKERC V ČASOPISNIH ČLANKIH.....	13
3.1 MATIČNE KNJIGE ŽUPNIJE SVETEGA JURJA V ŠKALAH.....	15
3.2 JAKOB LEMPL V ČASOPISNIH ČLANKIH	19
3.3 PROSTOSLAV KRETANOV: ANTON AŠKERC V ZRCALU ZASEBNIH PISEM....	20
4 METODOLOGIJA.....	21
4.1 PREGLED ARHIVSKEGA IN DRUGIH VIROV	21
4.2 INTERVJU.....	21
4.2.1 INTERVJU Z GOSPO VERO POGAČAR, DRUŠTVO REVIVAS ŠKALE	22
4.2.2 INTERVJU Z GOSPO MARIJO BRLOŽNIK, PREDSEDNICO TZ VELENJE.....	26
4.3 AŠKERČEVA POT - STRMEC	27
4.4 AŠKERC V MUZEJU PREMOGOVIŠTVA SLOVENIJE	29
5 ANALIZA AŠKERČEVIIH PESMI IZ ŠKALSKEGA OBDOBJA.....	30
6 RAZPRAVA	35
7 ZAKLJUČEK.....	36
8 POVZETEK	37
9 VIRI IN LITERATURA	38
ZAHVALA.....	
PRILOGE.....	

KAZALO SLIK

Slika 1: Anton Aškerc na priložnostni poštni znamki	4
Slika 2: Jamski voziček (hunt) iz leta 1880	6
Slika 3: Nemški odkopni načrt iz 19. stoletja	7
Slika 4: Jašek Franca Jožefa s tovarno briketov	9
Slika 5: Von Lappova rudarska kolonija na Lilijskem griču nad Pesjem	11
Slika 6: Podpis Daniela von Lappa	11
Slika 7: Von Lapp ima velike zasluge za izgradnjo železnice do Velenja	13
Slika 8: Aškerčev prvi krst v Škalah, 28. oktobra 1894.....	17
Slika 9: Aškerčev prvi poročni obred v Škalah, 11. novembra 1894.....	18
Slika 10: Aškerčev zadnji pogreb v župniji Škale, 20. januarja 1898.. ..	19
Slika 11: Začetek poti na Strmec kamor je rad zahajal Aškerc.. ..	28
Slika 12: Ime Aškerčeve poti je primerno, saj je pot na nekaterih delih zelo strma.....	28
Slika 13: Anton Aškerc v Muzeju premogovništva Slovenije.....	29

KAZALO TABEL

Tabela 1: Podatki o proizvodnji lignita.....	9
Tabela 2: Število krstov v župniji Škale	17
Tabela 3: Število poročnih obredov v župniji Škale	18
Tabela 4: Število pogrebov v župniji Škale	19

SEZNAM PRILOG

Priloga 1: Škalska kronika

Priloga 2: Razstava o župniji sv. Jurija v Škalah

SEZNAM KRATIC IN OKRAJŠAV

MV – Muzej Velenje

NAM – Nadškofijski arhiv Maribor

PV – Premogovnik Velenje

SLOVAR MANJ ZNANIH POJMOV

Bajtar: *pripadnik kmečkega stanu, ki ima v lasti hišo, navadno brez zemlje.*¹

Bratovska skladnica: *nekdaj ustanova socialnega zavarovanja delavcev in uslužbencev v rudarskih in železarskih podjetjih.*²

Fosil: *okameneli živalski ali rastlinski ostanek iz geološke preteklosti.*³

Kadunja: *plitvejša vdolbina, kotanja v zemljišču.*⁴

Kurator: *kdor skrbi za koristi, pravice druge osebe ali določene ustanove, skrbnik.*⁵

Lignit: *premog nižje kalorične vrednosti.*⁶

Narodna čitalnica: *narodnokulturno društvo Slovencev v Avstro-Ogrski.*⁷

Okrajni zastop: *skupina ljudi, ki na podlagi samouprave vodi določeno skupnost.*⁸

Škofijski ordinariat: *urad za upravljanje škofije.*⁹

Teologija: *veda o bogu in o stvareh v odnosu do njega, bogoslovje.*¹⁰

¹ Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1998, str. 31.

² Prav tam, str. 63.

³ Prav tam, str. 221.

⁴ Prav tam, str. 373.

⁵ Prav tam, str. 468.

⁶ Prav tam, str. 493.

⁷ Prav tam, str. 622.

⁸ Prav tam, str. 761.

⁹ Prav tam, str. 1355.

¹⁰ Prav tam, str. 1388.

1 UVOD

Anton Aškerc je močno zaznamoval slovensko pesništvo. Njegova nemirna duša ga je ponesla po širnem svetu, žal pa je bil v svojem osnovnem poklicu zelo nesrečen. Kljub temu da je kot duhovnik deloval kratek čas, med letoma 1881 in 1898, je zamenjal kar nekaj župnij, že na drugem delovnem mestu v Šmarju pri Jelšah pa je prišel v spor s svojimi nadrejenimi, saj je v *Ljubljanskem zvonu* objavljal pesmi, ki so veljale za neprimerne, problematična pa je bila tudi njegova izrazita svobodoljubna in proslovenska drža. Zadnja duhovniška leta (med 1894 in 1898) je preživel v Škalah, kjer je s posebnim čutom opisoval težko delo rudarjev, ki so delali v von Lappovem rudniku lignita.

Namen najine raziskovalne naloge je raziskati Aškerčevo obdobje v Škalah, ki ga najbolje ponazarja *Delavčeva pesem o premogu*. Ob tem bova raziskala Aškerčeve sopotnike in objave v tedanjem časopisju ter zapise o rudarjenju v Velenjski kotlini na prelomu iz 19. v 20. stoletje.

Zanimala naju bo velenjska okolica, v kakršni je na prelomu stoletja deloval Anton Aškerc, zato bova v nalogo vključila poglavja o zgodovini rudarjenja na tem območju.

Cilj raziskave je pregled matičnih knjig župnije Škale in župnijske kronike, s pomočjo katerih bova ugotovila, v kolikšni meri je bil Anton Aškerc vključen v župnijsko življenje in življenje kraja, ki je zaradi rudarjenja doživel velike spremembe.

S pomočjo Aškerčevih pesmi, ki so nastale v tem obdobju, in časopisnih člankov, vezanih na njegovo poklicno pot, bova skušala osvetliti njegovo življenjsko pot, ki ga je preko duhovniškega poklica usmerila v arhivsko delo. Ker je njegova zapuščina zelo bogata, bova z anketo preverila, ali velenjska turistična društva namenjajo Aškercu dovolj pozornosti.

HIPOTEZE

Z raziskovalno nalogo želiva raziskati obdobje, v katerem je v župniji sv. Jurija v Škalah kot kaplan služboval znan slovenski pesnik Anton Aškerc. Ob tem bova v nalogi predstavila življenje rudarjev v rudniku Škale, ki ga je v tem času vodil Daniel von Lapp. Zanima naju tudi

dediščina, ki je povezana z Antonom Aškercem na območju Velenjske kotline.

Hipoteza 1:

Anton Aškerc je v času delovanja v Škalah postal prepoznaven kot pesnik s socialno noto.

S pomočjo arhivskega gradiva in krstnih, poročnih in mrliških knjig bova raziskala zapise, povezane z Antonom Aškercem in potrdila oziroma ovrgla najino hipotezo.

Hipoteza 2:

Položaj rudarjev v rudniku Škale se je po prihodu Daniela von Lappa bistveno izboljšal.

S pomočjo literature bova raziskala položaj rudarjev v rudniku Škale, saj vemo, da je Daniel von Lapp povezan z razvojem rudarjenja v Škalah. Ima tudi velike zasluge za izgradnjo Mislinjske proge med Velenjem in Dravogradom.

Hipoteza 3:

Anton Aškerc je bil pri svojem delovanju občutljiv za socialni položaj in pravice delavcev.

Na prelomu iz 19. v 20. stoletje se je s krepitvijo socialdemokratskih strank v takratni Avstro-Ogrski začel izboljševati položaj delavstva. Meniva, da je enako veljalo tudi za Velenjsko kotlino.

Hipoteza 4:

Dediščina, povezana z Antonom Aškercem, je možnost za krepitev dodatne turistične ponudbe Velenja.

Anton Aškerc je prepoznavna osebnost tako v Velenjski kotlini kot širše. Z intervjuji s člani turističnih društev (TD Revivas Škale, TZ Velenje) bova potrdila oziroma ovrgla najino hipotezo.

2 PREGLED OBJAV

S pomočjo obeh mentorjev in Digitalne knjižnice Slovenije sva pregledala časopisne objave na temo raziskovalne naloge. Ugotovila sva, da je z Antonom Aškercem povezane veliko uporabne literature, ki jo navajamo na koncu raziskovalne naloge. Med literaturo bi izpostavila naslednja dela: *Aškerčev zbornik, Izbrano delo Antona Aškercica, Neznane osebe iz porečja Pake, Rudarsko Velenje do ustanovitve stare Jugoslavije, Škale – zbornik, Škalske zgodbe, Zgodovina premogovnika Velenje.*

Arhivsko gradivo, ki zajema dokumentacijo in podatke, sva pridobila s pomočjo Nadškofijskega arhiva v Mariboru, Župnije Velenje, Muzeja Velenje in spletne strani Matricula.

2.1 ŽIVLJENJEPIS ANTONA AŠKERCA

- Rojen 9. januar 1856, Globoko (ali Senožete).
- Umrl 10. junij 1912, Ljubljana (zaradi kapi v ljubljanski deželni bolnici).

Ni do konca dognano, ali se je Aškerc (prvorojenec) res rodil v materini domači hiši na Globokem (št. 15; hiša je že razpadla), kjer so po družinskem izročilu živeli njegovi starši po poroki 1854–58.). S slabim gospodarstvom je njegov oče posestvo kmalu zapravil in v tretjem letu se je preselil deček s starši vred v Senožete nad Rimskimi Toplicami k očetovi sestri Agati, ki je s svojimi prihranki kupila tudi Aškerčev rodni dom. V rojstni knjigi je zapisano, da je bil Aškerc rojen v očetovi hiši na Senožetah (št. 5; Hrušovarjeva domačija), v kateri se je družina za stalno naselila po rojstvu drugega otroka (1858) in kjer se jih je rodilo še pet. Aškerc je v njej preživel otroštvo, zlasti čas do 1868, ko mu je umrla mati, zato je bila zanj kot rojstna hiša. Hišo si je še danes mogoče ogledati, saj je v njej spominska zbirka.¹¹

Slovensko osnovno šolo je obiskoval v Šmarjeti pri Rimskih Toplicah 1865–68 (1.–3. razred), v Celju 4. razred nemške osnovne šole 1868/69 (po odločitvi očeta, člana krajevnega šolskega sveta, in učitelja Jožeta Kokolja, ker sta hotela Aškercu odpreti pot k nadaljnjemu šolanju) in

¹¹ <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi131456/>, pridobljeno 30. 11. 2025.

osem razredov gimnazije 1869–77. Študiral je teologijo 1877–81 na bogoslovju v Mariboru; posvečen je bil že konec 3. letnika 1880).

Slika 1: Anton Aškerc na priložnostni poštni znamki (vir: Pošta Slovenije, 2025)

Po študiju je bil 25. julija 1881 imenovan za kaplana v Podsredi, kjer je bil zadnje tri mesece tudi župni upravitelj. Dne 18. oktobra 1883 je dobil kaplansko mesto v Šmarju pri Jelšah, nato je kaplanoval od 13. avgusta 1889 do konca marca 1891 pri Svetem Lovrencu (v Juršincih) v Slovenskih goricah. Dne 1. aprila 1891 je bil prestavljen kot kaplan v Vitanje, dne 1. maja 1892 pa kot župni upravitelj v rodno župnijo pri Sv. Marjeti (Rimske Toplice). Nato je bil od 20. septembra 1892 do 10. oktobra 1894 kaplan v Mozirju, od tedaj naprej pa kaplan v Škalah pri Velenju. Duhovniški poklic mu je zaradi njegovih nazorov postajal vedno bolj v breme, prav tako je bil s strani svojih nadrejenih deležen vedno hujših kritik.¹²

Spomladi 1898 se je upokojil na lastno prošnjo po dogovoru z ljubljanskim županom Ivanom Hribarjem. Zaprošil je za službo arhivarja na ljubljanskem magistratu. Začasni arhivar je bil od junija 1898 do decembra 1899, od takrat pa do smrti pa je bil glavni arhivar.¹³

Njegovo pesniško delo je izjemno obsežno in raznoliko – zajema liriko, epsko poezijo, balade in romance, v katerih je združeval domoljubje, socialno kritiko, zgodovinske teme ter vprašanja človekovega dostojanstva. S svojo zbirko Balade in romance (1890) je utemeljil slovensko balado in romanco ter se trajno zapisal v slovensko literarno zgodovino.

¹² <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi131456/>, pridobljeno 30. 11. 2025.

¹³ Prav tam.

Aškerc je bil narodno zaveden ustvarjalec, odločen nasprotnik germanizacije in zagovornik socialne pravičnosti. Njegove pesmi, med katerimi je tudi znana *Delavčeva pesem o premogu*, še danes nagovarjajo s svojo aktualnostjo in družbeno kritičnostjo. Poleg pesniškega ustvarjanja je bil tudi urednik, prevajalec, esejist ter prvi slovenski poklicni arhivar.

2.2 ZAČETKI RUDARJENJA V ŠKALAH

Prvi geologi, ki so raziskovali in opisovali sestavo hribin v Šaleški dolini, so znani že iz prve polovice prejšnjega stoletja. Ta omemba lignita v Šaleški dolini ni prva. Upravitelj montanističnega urada v Gradcu, Ivan Fuchs, je že leta 1767 poročal deželni vladi v Gradcu o odprti rudi premogovega sloja na območju Pesja pri Šoštanju. Med leti 1855–1859 se je podrobneje geološke raziskave Šaleške doline lotil dunajski geolog dr. Friedrich Rolle in izsledke svojega dela objavil leta 1860 pod naslovom: *Lignitno nahajališče šoštanjske kadunje na Spodnjem Štajerskem in nje fosili*.¹⁴

Odkrite rude lignitnega premoga je Rolle našel na treh območjih v vzhodni polovici kadunje. Prvo je bilo v Pesju, ob izlivu Lepene v Pako, drugo vzhodno in jugovzhodno od gradu Turn. Vse jamske poti so bile izdelane v lignitu slabe kakovosti in majhne debeline. Kasneje so ugotovili, da te rude predstavljajo glavni lignitni sloj šaleškega nahajališča. Tretje območje pa je ležalo precej visoko nad dolino med Gornjimi Škalami in Šenbricem.¹⁵

Slika 2: Jamski voziček (hunt) iz leta 1880 (vir: Premogovnik Velenje, 2025)

Na vseh treh navedenih območjih je Rolle našel sloje lignita, ki so imeli debelino okoli 2,5 m, pri čemer lignit ni bil najboljše kakovosti, saj je bil prepleten z vložki gline. Najbolj neugodno

¹⁴ Anton Seher, Zgodovina premogovnika Velenje, 1995.

¹⁵ Prav tam.

pa je bilo dejstvo, da niso vedeli, v katero smer in kako daleč se lignitni sloj razteza in kolikšne so njegove celotne rezerve.¹⁶

Nekaj časa v 19. stoletju je kazalo, da bi se v Škalah in okolici lahko razvila živahna rudarska dejavnost. Obstaja podatek, da je najemnik turnske graščine Matevž Sajovic v tridesetih letih 19. stoletja v Škalah kopal železo. Po drugih podatkih so bili »izdatni rudniki železove rude« v Paki pri Velenju. Ljudsko izročilo pa pove, da so železo kopali v bližini Sopote pri Spodnjem Zaluberšku.¹⁷

Poleg železa so v Škalah in okolici v prvi polovici 19. stoletja kopali tudi premog. Premog je bil v dolini odkrit vsaj že leta 1767, ko je tod mimo potoval pater Steiz, ki je na pobudo Kmetijske družbe v Gradcu iskal različna rudna bogastva na Štajerskem. Morda so ga na premog opozorili domačini, ki so ga v manjših količinah uporabljali skoraj gotovo že pred tem. Vendar lahko o prvih opaznejših vplivih premogovništva govorimo šele v začetku 19. stoletja, ko se je v dolini razvila živahna rudarska dejavnost.¹⁸

Slika 3: Nemški odkopni načrt iz 19. stoletja (vir: Anton Seher, 1995)

Leta 1871 je premogovno območje v Šaleški dolini kupil Franz Mages, ki je veliko truda in sredstev vložil v nove raziskave nahajališč premoga. Tako je leta 1875 na območju današnjega Škalskega jezera naletel v globini 100 m na okoli 38 metrov debel sloj lignita. Najdba glavnega sloja lignita, za katerega so najprej ugotovili solidno debelino in kvaliteto, kasneje pa še velike rezerve, je pomenila velik preobrat v razvoju premogovništva v Šaleški dolini.¹⁹

¹⁶ Anton Seher, Zgodovina premogovnika Velenje, 1995.

¹⁷ Jože Hudales, Škale v 19. stoletju, Šaleški razgledi 3, str. 67.

¹⁸ Prav tam.

¹⁹ Prav tam, str. 68.

Na pragu uspeha, ki naj bi predstavljal uspešen sklep dolgoletnega raziskovalnega dela, je Magesu zmanjkalo sredstev, zdravja in volje. Nekaj časa je še omahoval, nato pa je aprila 1885 vso svojo rudarsko posest v Šaleški dolini prodal Danielu von Lappu.²⁰

Leta 1887 je cesarsko-kraljevo Rudarsko glavarstvo v Celovcu izdalo Danielu von Lappu podelitveno listino za 5 enojnih (442 x 106 metrov) in 11 dvojnih (442 x 212 metrov) jamskih mer. S temi jamskimi merami je bil pokrit severni, vzhodni in južni del sedanje jame Škale. V podelitveni listini je zapisano tudi sledeče: »*Odkrivanje lignita je izvedeno na travnati parceli številka 942/1 Neže Fajmot, po domače Kukenberškove v katastrski in krajevni občini Škale, v davčnem okraju Slovenj Gradec, v kronovini Štajerski.*« Na ta način na novo podeljeno jamsko polje dobi ime: »*Jamsko A cesarja Franca Jožefa*«. Vpis v rudarsko knjigo naj se izvrši kot samostojna rudniška posest z oznako Šaleški premogovnik.²¹

Že naslednje leto je von Lapp zaprosil za nadaljnjih 16 dvojnih jamskih mer, ki mu jih je Rudarsko glavarstvo odobrilo 20. marca 1889. Prostorsko so ta polja obsegala svet med staro vasjo in Pesjem, do sedanje železniške proge na južni ter na severni strani do stare ceste Velenje-Šoštanj. Tretjič in zadnjič je Lapp zaprosil in tudi dobil 16 dvojnih rudarskih mer leta 1889. S to koncesijo je Lapp pokril še osrednji del sedanje jame Škale in sedanje vzhodno polje jame Preloge. Zadnja koncesija je torej pokrivala območje Škal in pravzaprav povzročila kasnejši propad Škal.²²

Na osnovi razpoložljivih raziskovalnih podatkov je von Lapp ocenil, da bi šaleško nahajališče premoga lahko predstavljalo solidno osnovo za odpiranje premogovnika, vendar je hotel pred začetkom večjih vlaganj v nov premogovnik dopolniti podatke o premogovem sloju in o skupnih rezervah lignita. Julija 1885 je začel z vrtanjem in do konca leta 1886, ko je imel na razpolago rezultate dvanajstih vrtin, je ocenil, da pozna zadostne rezerve lignita in da se na osnovi tega sme spustiti v jamsko odpiranje nahajališča.²³

Na enem mestu so celo odkrili 115 m debel sloj premoga, nad katerim pa je bilo 196 m gline. Na osnovi teh raziskav so ugotovili, da je pod površino 4,2 km², okrog 800 milijonov ton

²⁰ Rudar, letnik 9, številka 6, str. 2.

²¹ Jože Hudales, Škale v 19. stoletju, Šaleški razgledi 3, str. 69.

²² Prav tam, str. 70.

²³ Rudar, letnik 9, številka 6, str. 2.

premoga. Prav te zelo ugodne geološke ugotovitve so von Lappa neprestano silile, da je večal svojo rudarsko posest.²⁴

Lapp je najprej poglobil in uredil jašek prestolonaslednika Rudolfa (globok 90 m), naslednje leto, 1888, pa je zgradil osrednjo tehnično napravo: izvozni jašek, ki mu je dal ime jašek Franca Jožefa (globok 156 m in širok 4 x 4 m). Leta 1894 je zgradil še en jašek na Glini. Izvozni jašek je bil na sredini območja rude. Ostala dva, namenjena zračenju jame, sta stala: Rudolfov na vzhodni in Glinškov jašek na zahodni strani Franc Jožefovega jamskega polja.²⁵

»Premogovnik Šaleška dolina« si je tako ustvaril obsežno območje rude (Jamsko polje cesarja Franca Jožefa), ki ga je sestavljalo 46 dvojnih in dve enojni meri.²⁶

Slika 4: Jašek Franca Jožefa s tovarno briketov (vir: Kamra, 2025)

Za proizvodnjo premoga pa ni dovolj le odprta jama; količine pridobljenega premoga je bilo treba na čimbolj enostaven in poceni način spraviti tudi do uporabnika. Tega se je Lapp zavedal že pred izgradnjo premogovnika. Zato se je odprl premogovnik šele potem, ko je vedel, da bo ta pripravljen za redno proizvodnjo. Šaleška dolina je že imela železniško povezavo. Železniška proga Celje–Velenje je bila zgrajena že leta 1891 in je 28. decembra začela redno obratovati – podaljšek te proge do Dravograda pa je bil končan šele ob koncu leta 1899, oziroma 20. decembra, ko je bil odprt.²⁷

Prve tone lignita iz premogovnika so dobili po izgradnji zračilnega jaška v letu 1887. V

²⁴ Peter Ficko, Rudarsko Velenje do ustanovitve stare Jugoslavije, Kronika, 1971, str. 164.

²⁵ Prav tam, str. 165.

²⁶ Prav tam.

²⁷ Rudar, letnik 9, številka 6, str. 2.

naslednjih letih je proizvodnja le počasi rastla. Šele leta 1892, ko je bila na razpolago železnica za odvoz večjih količin lignita, je tudi proizvodnja narasla in rasla vse do leta 1896, ko je dosegla prvi višek. Po tem letu pride do krize v prodaji lignita in zato proizvodnja močno upada.²⁸

Tabela 1: Podatki o proizvodnji lignita (vir: Peter Ficko, 1971)

1887	3500 ton	1896	124473 ton
1888	12059 ton	1898	45620 ton
1889	19033 ton	1900	68949 ton
1890	15763 ton	1910	81069 ton
1892	94768 ton	1913	138333 ton

Premogovniki so zelo nevarni zaradi plinov predvsem zaradi vnetja metana (CH₄). Z nesrečami tudi škalskemu premogovniku ni bilo prizanešeno. Leta 1893 sta se pripetili dve hudi rudarski nesreči. O njih sta obvestila širšo javnost *Slovenski narod* in celjska *Domovina*. Kot vzrok navajata pri obeh nesrečah vnetje metana.²⁹

Prva nesreča je bila 30. januarja. Poročila o smrtnih žrtvah niso enotna. Škalska mrliška knjiga beleži, da je umrlo deset rudarjev. Druga, mnogo hujša nesreča, se je zgodila 20. februarja. O tej je javnost izvedela več. Toda najzanesljivejši vir o številu žrtev je spet škalska mrliška knjiga, ki navaja 21 mrtvih rudarjev. Celjska *Domovina* piše 25. februarja o tej nesreči: »Strašna nesreča se je zopet pripetila v premogovnih jamah von Lappa v Škalah pri Velenju. Drugič se je vžgal plin in usmrtil šestnajst do osemnajst delavcev, šest ljudi je težko, a petnajst lahko ranil. Tuga in žalost je velikanska, še večja pa je siromaščina, kajti ubiti delavci so bili večinoma oženjeni in so zapustili po tri do štiri otroke«.³⁰

Vzrok teh dveh velikih nesreč moramo iskati v pomanjkljivih varnostnih napravah v jami. Tako piše *Slovenski narod* 23. februarja: »Veliko delavcev je zapustilo rudnik, ker se bojijo v njem delati. Za varnost je v rudniku premalo preskrbljeno. Ventilacije ni nikakršne in izhod je samo eden, tisti, ki služi za izvažanje premoga.« Vzroki so še v neizkušenosti rudarjev, predvsem pa v lastnikovi težnji kot kapitalistu, ki ni polagal pomena na varnostno tehniko in strokovno izobrazbo rudarjev.³¹

Delovni čas je sprva trajal 12 ur na dan, kmalu pa so uvedli osemurni delavnik s tremi izmenami. Zanimivo je, da je imel von Lappov rudnik malo poklicnih rudarjev, tako da so kopanje

²⁸ Rudar, letnik 9, številka 6, str. 2.

²⁹ Peter Ficko, Rudarsko Velenje do ustanovitve stare Jugoslavije, Kronika, 1971, str. 166.

³⁰ Prav tam.

³¹ Prav tam.

premoga opravljali v glavnem kmečki bajtarji, mali kmetje in njihovi sinovi, medtem ko so poklicni rudarji raje odhajali v nemške rudnike, kjer je bil zaslužek večji.³²

Za rudarje in delavce, ki niso izhajali iz agrarne okolice, je dal lastnik zgraditi rudniške stanovanjske hiše. Štiri večstanovanjske stavbe so stale v Pesjem na Lilijskem griču. Tu je bilo 57 enosobnih delavskih stanovanj, medtem ko so bile ostale delavske rudniške hiše bližje rudniku, večja v bližini sedanjega Škalskega jezera in nekaj manjših v nekdanjem starem jedru vasi Škale. Rudarske družine so prebivale tudi na kmetijah, ki jih je Lapp odkupil. Vodstvo rudnika je stanovalo v upravni zgradbi rudnika v neposredni bližini jaška Franca Jožefa. Kot je bilo običajno, je von Lapp ustanovil za svoje delavce lastno trgovino in dve gostilni. Rudarji, večinoma pazniki, so bili člani Bratovske skladnice, ki je imela pokojninsko in bolniško blagajno. Delavci s svojim položajem niso bili zadovoljni in so se zaradi tega pridružili delavskemu gibanju. Leta 1889, ko so stavkali rudarji v Trbovljah, Zagorju in Hrastniku, so se uprli tudi škalski rudarji. Stavka škalskih rudarjev je bila sicer krajša, ker so se pogodili z lastnikom.³³

Slika 5: Von Lappova rudarska kolonija na Lilijskem griču nad Pesjem (vir: PGD Pesje, 2025)

2.3 DANIEL VON LAPP IN RUDNIK V ŠKALAH

V drugi polovici 19. stoletja se je v Avstro-Ogrski monarhiji hitro razvijala industrija, železnice in rudarstvo. Eden izmed podjetnikov, ki je pomembno prispeval k temu razvoju, je bil Daniel von Lapp, gradbeni podjetnik, industrijalec in rudarski pionir.

Daniel von Lapp je bil eden izmed tistih podjetnikov, ki so združevali tehnično inovativnost z

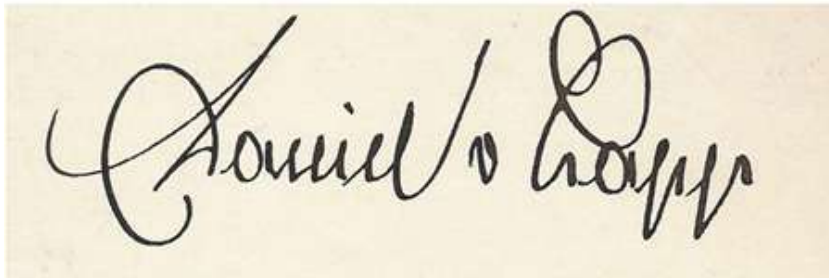
³² Peter Ficko, Rudarsko Velenje do ustanovitve stare Jugoslavije, Kronika, 1971, str. 166.

³³ Prav tam, str. 167.

izjemnim organizacijskim talentom in podjetniško drznostjo.³⁴

Daniel von Lapp se je rodil 11. maja 1836 v kraju Ixheim v nemškem Porenju, blizu Francoske meje. Umrli je 14. oktobra 1910 v Gradcu, v takratni Avstro-Ogrski.

V zgodnjih letih se je Lapp ukvarjal z gradbeništvom. Leta 1871 se je preselil na Štajersko, kjer je ustanovil gradbeno podjetje. Sprva je bil gradbeni podjetnik, ki se je specializiral za gradnjo železnic, mostov in predorov.³⁵

Slika 6: Podpis Daniela von Lappa (vir: Knjižnica Velenje, 2025)

Daniel von Lapp je bil znan predvsem po gradnji železnic v Avstriji. Njegovo podjetje je sodelovalo pri gradnji več pomembnih prog, med njimi Schwanberg–Wies Bahn, Steieregg–Pölsing in Reichberg–Friedland. Lapp je uvedel uporabo parnih vrtalnih strojev, kar je bistveno pospešilo gradnjo železnic in predorov v Avstro-Ogrski. Največji Lappov gradbeni dosežek je bil Arlberški železniški predor. Podjetje bratov Lapp je prejelo naročilo za zahodno stran Arlberškega predora. Projekt, načrtovan za pet let, je bil zaključen v treh letih in pol, kar je bilo v tistem času izjemno.³⁶

Po končanih gradbenih projektih se je Daniel von Lapp posvetil rudarstvu in energetiki. Leta 1885 je pridobil koncesijo za izkoriščanje lignita (rjavega premoga) v Šaleški dolini, kjer je ustanovil prvo briketno tovarno.

Daniel von Lapp je bil eden prvih, ki je v Šaleški dolini prepoznal potencial lignita. Njegovo podjetje je začelo z rudarsko dejavnostjo, ki se je kasneje razvila v pomembno središče slovenske energetike.³⁷

V tem obdobju je Lapp razširil svoje poslovanje tudi na področje kovinske industrije in strojništva. Leta 1875 je skupaj z bratom Friedrichom Augustom Lappom kupil strojno delavnico za izdelavo kovinskih in lesenih delov v Gradcu.³⁸

³⁴ <https://biographien.ac.at>, pridobljeno 15. 12. 2025.

³⁵ Prav tam.

³⁶ Prav tam.

³⁷ Drago Papler, Luč v Šaleški dolini, EGES, 2021, št. 5.

³⁸ <https://biographien.ac.at>, pridobljeno 15. 12. 2025.

Leta 1875 je Daniel von Lapp kupil posestvo Schloss Hornegg pri Predingu (Štajerska). Lapp je posestvo preuredil v vzorčno kmetijo, ki je bila opremljena z najsodobnejšo kmetijsko tehnologijo tistega časa. Ta posest je predstavljala del njegove širše gospodarske vizije, kjer je povezal gradbeništvo, rudarstvo in kmetijstvo.³⁹

»Moj nemirni duh hoče stalno ustvarjati nekaj novega in se trudi, da bi svojo novo domovino osrečil z dobrinami, ki so bile doslej skrite. Že leto in pol iščem po Spodnji Štajerski premog. Pri tem sem tam v veliki dolini našel nahajališče lignita, katerega debelina je tako velika, da bi mogla postati zelo velikega pomena za vso Štajersko. Toda, uresničenje tega mi bo povzročilo še veliko skrbi in marsikateri boj.«

Daniel pl. Lapp, 1886

Vir: Neznane osebe iz porečja Pake, Daniel von Lapp.

Daniel von Lapp je umrl 14. oktobra 1910 v Gradcu. Po smrti so njegove dejavnosti nadaljevali nasledniki. Lappova rudarska polja so po njegovi smrti prevzeli drugi podjetniki, vendar so jih v spomin nanj poimenovali 'Danielova polja'.⁴⁰

Daniel von Lapp je pomembna osebnost zaradi svoje tehnične inovativnosti, organizacijske sposobnosti in podjetniškega duha. Lapp je s svojimi dejavnostmi prispeval k industrializaciji Štajerske in razvoju železniškega ter rudarskega omrežja v Avstro-Ogrski monarhiji. Njegovo delo v Velenjski kotlini predstavlja enega od začetkov slovenske energetike in rudarstva lignita, kar ima pomen še danes.

Slika 7: Von Lapp ima velike zasluge za izgradnjo železnice do Velenja (vir: Kamra, 2025)

³⁹ <https://biographien.ac.at>, pridobljeno 15. 12. 2025.

⁴⁰ Peter Ficko, Rudarsko Velenje do ustanovitve stare Jugoslavije, Kronika, 1971.

3 ANTON AŠKERC V ČASOPISNIH ČLANKIH

V okviru raziskovalne naloge sva pregledala časopisne članke, ki se nanašajo na poklicno (duhovniško) pot Antona Aškercarja. S pomočjo Digitalne knjižnice Slovenije sva našla kar nekaj zanimivih zapisov, ki pričajo o njegovi duhovniški službi, ki je bila precej turbulentna, zato ne preseneča, da je iz nje predčasno izstopil in leta 1898 postal arhivar v Ljubljani.

Aškerc se prvič pojavi v časniku *Slovenski narod* in sicer 29. septembra 1877, kjer je zapisano, da je bil sprejet v 1. letnik bogoslovja v Mariboru skupaj s tremi drugimi kandidati. Njegova matična župnija je bila Šmarjeta v Rimskih Toplicah.

Nato se Aškerc pojavi v časniku *Slovenec* dne 23. julija 1881. V članku je omenjeno, da je bil s škofovim dekretom kot novomašnik imenovan za kaplana v Podsredi. Ob njem je bil za kaplana imenovan tudi njegov sošolec iz bogoslovja Vinko Čepin in sicer na kaplansko mesto v župniji Solčava.

Zanimiv zapis je povezan z zapisnikom ob ustanovitvi narodne čitalnice v Šmarju. Iz dokumenta je razvidno, da je bila ustanovljena 16. decembra 1883. Iz njega je razvidno, da so v trgu Šmarje pri Jelšah ustanovili narodno čitalnico. Predsednik je postal Franc Skaza, veleposestnik iz Šmarja, Anton Aškerc, ki je bil takrat kaplan v župniji Šmarje pri Jelšah, pa je postal njen tajnik.

Aškerc je omenjen tudi v članku iz leta 1885, in sicer v časniku *Slovenec* 21. julija 1885. V rubriki *Tujci* je naveden med osebami, ki so v Ljubljani prespale v enem od ljubljanskih prenočišč. Bival je pri Maliču, naveden pa je kot kaplan iz sv. Martina, kar je verjetno napaka, saj je bil v tem času kaplan v Šmarju pri Jelšah.

Naslednji zapis se navezuje na Aškerčevo premestitev iz Šmarja pri Jelšah v Cirkovce. Zapis je bil objavljen v časniku *Slovenec*, 22. februarja 1886, kar je nenavadno, saj so duhovniške premestitve običajno potekale v poletnih mesecih.⁴¹ Ker je odklonil krst v nemškem jeziku, je izgubil že dogovorjeno premestitev v Cirkovce.⁴²

Zelo zanimiv zapis je bil objavljen v času Aškerčevega delovanja v župniji Šmarje pri Jelšah. 15. maja 1889 je s strani škofijskega ordinariata v Mariboru dobil opomin s strani škofa Jakoba Maksimiljana Stepišnika v zvezi z objavo osmih pesmi v *Ljubljanskem zvonu*, kjer je Aškerc objavljajl pod psevdonimom Gorazd. Šlo je za opozorilo, v katerem so Aškerca opominili, da je

⁴¹ *Slovenec*, letnik 14, številka 42, 22. februar 1886.

⁴² <https://revija.ognjisce.si/revija-ognjisce/84-mojstri-besede/1944-pesnik-anton-askerc>, pridobljeno 15. 1. 2026.

katoliški duhovnik in da pisanje lirike, ki je v nasprotju z učenjem katoliške cerkve in ki bi lahko povzročila nasprotje med duhovščino in ljudstvom, ni primerna.

Naslednji zapis je iz 5. avgusta 1889, ko je zapisano, da je Aškerc premeščen v župnijo Sveti Lovrenc (Juršinci), ni pa navedena župnija, v kateri je deloval. Glede na prejšnji odstavek lahko sklepamo, da je bil kaplan v Šmarju pri Jelšah. Zapis je bil objavljen v *Slovincu* 5. avgusta 1889.

Sledi zapis iz časnika *Slovenec*, 23. marca 1891, ko lahko preberemo, da je Aškerc premeščen iz Svetega Lovrenca v Vitanje. Glede na datum je verjetno spet šlo za izredno premestitev, saj ni bila izvedena v poletnih mesecih, kot je običajna praksa.

Zanimiv članek je bil objavljen v časopisu *Slovenski gospodar* 10. marca 1892. V njem je navedeno, da je Anton Aškerc, skupaj še z dvema duhovnikoma zaradi bolehanja začasno prenehal z opravljanjem duhovniške službe. Aškerc je bil v tem času kaplan v Vitanju.

O enaki zadevi piše tudi *Oglasnik lavantinske škofije*, ki je pisan v nemškem jeziku. Gre za 2. številko *Oglasnika lavantinske škofije* iz leta 1892. V njem je zapisano, da sta začasno na dopustu kaplana Anton Aškerc iz Vitanja in Marko Štuhec iz Laporja.

Zelo zanimiva zadeva je bila objavljena v časniku *Slovenec* 29. aprila 1893. Zapisano je, da na Rečici skuša napredni učitelj Klemenčič ustanoviti čitalnico, ki pa je Rečičani ne potrebujejo, ker so bolj naklonjeni klerikalnemu krogu. Na koncu se zapis s konča s stavkom, da je bil omenjeni učitelj v šoli pri znano liberalni mozirski dvojici (Franc Praprotnik in Anton Aškerc). Na zapis so se v časniku *Slovenski narod* 10. maja 1893 odzvali Anton Aškerc, kaplan v Mozirju in učitelja Franc Praprotnik ter Ivan Klemenčič. Čeprav prva nista omenjena z imenom in priimkom, sta se odzvala na žaljiv zapis gornjesavinjskega poročevalca, ki naj bi po mnenju vseh treh deloval po navodilih takratnega goriškega nadškofa. Glede na datum objave je šlo najverjetneje za nadškofa Alojzija Matijo Zorna, ki je deloval v goriški nadškofiji med letoma 1883 in 1897. Kot vemo je bil časnik *Slovenec* časopis klerikalne *Slovenske ljudske stranke*, časnik *Slovenski narod* pa časopis liberalne *Narodno napredne stranke*.⁴³

Naslednji članek je bil objavljen 11. oktobra 1894 prav tako v časniku *Slovenski gospodar*. Med duhovniki je omenjeno, da je Aškerc prišel za kaplana v župnijo Škale. Prej je deloval v župniji Mozirje. Zanimivo je tudi to, da je v nasprotno smer, to je za kaplana v Mozirju odšel Janez Medvešek, ki je bil prej kaplan v Škalah.

Na enako zadevo se nanaša še en članek, zapisan pa je bil v časniku *Slovenec* en dan kasneje,

⁴³ <https://www.slovenec.org/2020/02/14/casopis-slovenec-ze-od-leta-1873/>, pridobljeno 15. 1. 2026.

to je 12. oktobra 1894. V zapisu je navedeno, da je Aškerc premeščen v župnijo Škale, kar je verjetno pomenilo, da je šlo za kazenski ukrep s strani Lavantinske škofije.

V članku iz leta 1897, ki je izšel v časniku *Domovina* 6. januarja 1897 je navedeno, da so v von Lappovih premogovnikih prenehali z delom in da bodo odpustili več sto delavcev. Na Rudokopno ravnateljstvo v Ljubljani se je obrnilo že veliko teh revežev. Ta dogodek je morda vplival na nastanek Aškerčeve poezije v času delovanja v Škalah.

V članku iz leta 1898, ki je bil objavljen v časniku *Slovenski narod*, pa izvemo, da je Aškerc na pobudo liberalnega ljubljanskega župana Ivana Hribarja med člani odbora za postavitev Prešernovega spomenika, ki danes stoji na Prešernovem trgu. Aškerc je naveden takoj za glavnimi člani odbora. Zanimivo je dejstvo, da ni edini med navedenimi, ki je opravljal duhovniško službo. Med navedenimi je tudi Fran Bukovec, župnik v Trbižu. Od znanih slovenskih literatov sta častna predsednika še Josip Stritar in Simon Gregorčič, med člani pa je tudi Ivan Tavčar.

V dokumentu iz leta 1898, ki je pisan v nemškem jeziku, pa je Aškerc omenjen še zadnjič. Gre za 5. številko *Oglasnika lavantinske škofije* iz leta 1898. V njem je zapisano, da je v tišino stopil Anton Aškerc, kaplan v Škalah. Zadeva je mišljena v prenesenem pomenu in pomeni Aškerčev izstop iz duhovniške službe.

3.1 MATIČNE KNJIGE ŽUPNIJE SVETEGA JURIIJA V ŠKALAH

Pred Aškercem je bil v župniji sv. Jurija v Škalah kaplan Valentin Kropivšek, župnik je v tem času Jakob Lempl, ki je nasledil pokojnega župnika Janeza Šribarja umrlega leta 1894. Prišel je iz župnije Olimje. Pred njim je bil nekaj časa upravitelj župnije Škale Franc Smrečnik, župnik v Šentilju pri Gradiču (danes Arnače pri Velenju). Župnik Jakob Lempl je bil imenovan za župnika župnije Škale 3. junija 1894. Anton Aškerc je nastopil kaplansko službo kmalu za njim, saj časnik *Slovenec* 12. oktobra poroča o njegovi premestitvi iz Mozirja v Škale. Iz matičnih knjig je razvidno, da je prvi krst opravil že 28. oktobra, prvo poroko 11. Novembra, prvi pogreb pa 22. novembra 1894.

Slika 8: Aškerčev prvi krst v Škalah, 28. oktobra 1894

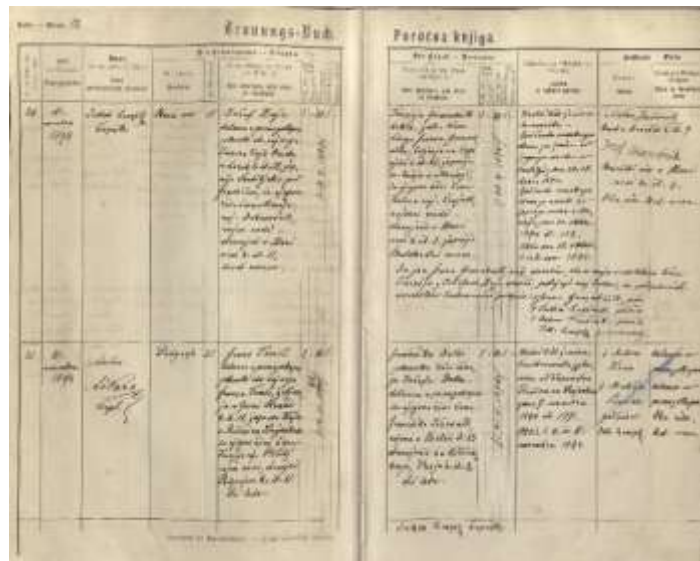
Za Aškercem je bil v župniji sv. Jurija v Škalah kaplan Štefan Pivec, župnik je v tem času še vedno Jakob Lempl. Anton Aškerc je izstopil iz duhovniške službe na lastno željo, nato je postal arhivar v Deželnem arhivu v Ljubljani. Na razpis se je prijavil 17. marca 1898, službo pa je nastopil 1. junija 1898. Zadnji krst v Škalah je tako opravil po prijavi na novo delovno mesto, kar je zelo presenetljivo, saj je župnik Lempl verjetno vedel za njegove poklicne želje. O Aškerčevem izstopu iz duhovniške službe pa poročajo tudi v 5. številki *Oglasnika za lavantinsko škofijo*, izdanega leta 1898.

Tabela 2: Število krstov v župniji Škale

	1894	1895	1896	1897	1898
župnik/drugi duhovnik	120	106	112	79	95
kaplan Anton Aškerc	6	30	29	26	5
skupaj	126	136	141	105	100

Iz tabele je razvidno, da je v letih, ko je bil Anton Aškerc kaplan v Škalah, povprečno opravil do 30 krstov. Leta 1894 je prišel v župnijo šele jeseni, leta 1898 pa je spomladi izstopil iz duhovniške službe. Glede na odstotke opravljenih krstov lahko sklepamo, da je večino krstov opravil župnik Jakob Lempl, Aškerc pa je največ krstov opravil v poletnem času, ko je verjetno nadomeščal odsotnega župnika. Deleži opravljenih krstov v letih 1895, 1896 in 1897 kažejo,

da je Aškerc opravil okoli 28,6 % vseh krstov.

Slika 9: Aškercjev prvi poročni obred v Škalah, 11. novembra 1894

V poročni knjigi župnije Škale je razvidno, da je Aškerc prvi poročni obred opravil 11. novembra 1894 (na Martinovo). Zadnji Aškercjev poročni obred je bil 3. avgusta 1897. V času njegovega službovanja v Škalah je od 114 porok opravil samo 14 obredov, kar predstavlja samo 12,3 % vseh porok. Aškerc je večino poročnih obredov opravil v spomladanskih in poletnih mesecih, ko je bil najverjetneje odsoten župnik Lempl. Pri tem je potrebno upoštevati, da je v letih 1894 in 1898 v župniji deloval samo nekaj mesecev. V zadnjih devetih mesecih kaplanske službe ni opravil nobenega poročnega obreda, kar je verjetno posledica njegovih nesoglasij z župnikom Lemplom.

Tabela 3: Število poročnih obredov v župniji Škale

	1894	1895	1896	1897	1898
župnik/drugi duhovnik	26	21	22	16	15
kaplan Anton Aškerc	1	3	4	6	0
skupaj	27	24	26	22	15

V mrliški knjigi za župnijo Škale pa je razvidno, da je Aškerc prvi pogreb opravil 22. novembra 1894. Zadnji Aškercjev pogreb je bil 20. januarja 1898. Skupaj je Aškerc v času delovanja v

župniji Škale opravil 36 pogrebov, kar predstavlja okoli 10,5 % vseh pogrebov v tem obdobju. Največ pogrebov je opravil v pomladanskih mesecih, običajno med mesecema marcem in junijem.

Slika 10: Aškercjev zadnji pogreb v župniji Škale, 20. januarja 1898.

Tabela 4: Število pogrebov v župniji Škale

	1894	1895	1896	1897	1898
župnik/drugi duhovnik	74	78	72	52	29
kaplan Anton Aškerc	1	5	17	12	1
skupaj	77	83	89	64	30

3.2 JAKOB LEMPL V ČASOPISNIH ČLANKIH

Jakob Lempl je bil župnik v župniji sv. Jurija v Škalah med letoma 1894 in 1908. Na podlagi pregledanih člankov iz takratnih časopisov, s pomočjo Digitalne knjižnice Slovenije, sva ugotovila naslednje.

Jakob Lempl je bil rojen 28. julija 1842 v Velenju. V duhovnika je bil posvečen 28. julija 1867. Umrli pa je v Gradcu 2. avgusta 1908. Podatke o njegovem delovanju v prvih desetih letih po posvetitvi nisva našla, saj so bili verjetno objavljeni v nemških časopisih.

Leta 1878 je bil prestavljen za kaplana v župnijo Pišece, čeprav je deloval kot duhovnik že pred tem. V matičnih knjigah je naveden kot kaplan do leta 1881. Nato je Lempl več let (najverjetneje med 1881 in 1894) deloval kot župnik v župniji sv. Marije Vnebovzete v Olimju, kjer še danes deluje samostan.

Zanimiv zapis je tudi v povezavi z uvajanjem slovenskih matičnih knjig. Jakob Lempl je v mrliško knjigo župnije Olimje začel zapisovati slovensko leta 1887, v krstni knjigi je prvič uporabil slovenščino leta 1893.

Lempl je bil premeščen v župnijo sv. Jurija v Škalah, kjer je maja 1894 zamenjal začasnega župnijskega upravitelja. V Škale je prišel iz župnije Olimje, kjer je prej deloval kot župnik. Avgusta 1894 je kot župnik in dekan omenjene župnije imenovan za knezoškofovega svetovalca.

Leta 1904 je bil izvoljen v šoštanjski okrajni zastop, ki so ga poleg Lempla sestavljali še Vinko Ježovnik, Ivan Vošnjak, Josip Skaza, Karel pl. Adamovič, Fran Mayer in Mihael Tajnik.

Zadnja omemba župnika Lempla je v matičnih knjigah župnije sv. Jurija v Škalah leta 1908.

Župnik in dekan Jakob Lempl je umrl 2. avgusta 1908 v Gradcu. Vzrok smrti je bilo vnetje pljuč. Bolezen ga je pestila že dalj časa. V Škale so ga pripeljali 4. avgusta. Ob prisotnosti 18 duhovnikov ga je pokopal opat Ogradi. Pokojnik je bil znan po blagi in mirni naravi, kar zapiše *Slovenec* 8. avgusta 1908.

Jakob Lempl je omenjen tudi v župnijski kroniki Župnije Škale. V njej je navedeno, da je nastopil službo župnika 3. junija 1894 in da je bil prej župnik v Olimju. Aškerc v sicer kratkem zapisu za obdobje med 1894 in 1898 ni omenjen. Kroniko objavljava med prilogami.

3.3 PROSTOSLAV KRETANOV: ANTON AŠKERC V ZRCALU ZASEBNIH PISEM

Zanimiv etnografski zapis, ki se nanaša na prijateljske vezi med Aškercem in njim, je zapisal Prostoslav Kretanov. To je bil eden od psevdonimov Vatroslava Holza (1844–1914). Izhaja iz Svete Trojice, nato se je v Mariboru izučil za slikarja. Od leta 1872 je deloval kot literat, objavljajal je v več časopisih (Slovenski narod) in literarnih revijah (Kres, Jutro, Slovan, Zora). Napisal je tudi spomine z naslovom Sto slovenskih znamenitih mož, v kateri je opisal tudi Aškerca.

Od Aškerca nisem dobil nikakršnega glasu do 29. julija 1895, ko mi pošilja na vizitki iz Škal naslednje vrstice: *»Dragi moj Vatroslave. Za 31. dan tega meseca – Bog te živi! Ne obetaj zmerom da prideš v Škale – nego pridi enkrat kadar te pot zanese v »Lappovo« dolino. Z lepim pozdravom! A. Aškerc«*

In nedolgo zatem po tem kategoričnem Aškerčevem povabilu sem se napotil nalašč v tiho Šaleško dolino in najpoprej obiskal pesnika v dolgočasnih Škalah... Bilo je opoldne, ko sem došel po zelenem hribu gor pred kaplanijo. Tam sem naletel na Aškerca pri zaklepanju hišnih vrat, odpravljajočega se v župnišče. Po glasnem pozdravu mi reče on: *»Tu imaš ključ od mojega brloga! Pojdi gori in pij tisto Šent-janževsko kiselico izpod Kozjaka, ki jo dobiš v jedilni omari. V pol ure se vrnem od najinega kartuzijanskega obeda!«* To izrekši je odhitel v omenjeno hišo, pustivši me s ključem v roki vsega osuplega pred vrati. In res se je pesnik vrnil čez dobre pol ure... Vprašal sem ga kakšen je tisti kartuzijanski obed pri župniku. *»No, ker ne govoriva z njim drugega kot Dober den! Bog žegnaj! Srečno! ali pa Lehko noč!«* Od kdaj pa je tak? sem ga vprašal nadalje. Saj je bil svoj čas tam ob hrvatski meji bolj zgovoren. *»Odkar sem mu jaz pomočnik,«* pouči me on. *»No Boga zahvali. Tedaj Te vsaj ne bode mogel tožiti zaradi bogokletnih obmiznih pogovorov o tistem slonokoščenem turnu!«* pravim jaz. *»Menda ima nalog, da me na tak način duševno izstradajo, ka-li,«* reče Aškerc ter pridoda s privzdignjenim glasom: *»Ker to molčanje me prežene iz - službe!...«*⁴⁴

Trčila sva na zdravje, potem pa sva šla po hribu navzdol v nemškutarsko Velenje. Ondi sva najprej pohodila železničarskega načelnika Ivana N. Resmana, ki nama je ušesa napojil z velezanimivim pripovedovanjem o brezuspešnem izpreobračanju premogokopnega Lappa iz hrastovega Nemca v lipolesnega Slovenca. *»Dober človek – ta-le Ivan Nepomucenski,«* je rekel

⁴⁴ Vera Pogačar, Škalske zgodbe, 2012, str. 117.

Aškerc pri odhodu *»ali slab godec«*. Krenila sva s postaje v Ježovnikovo gostilno, da se nama, kakor je rekel Aškerc, odpočijejo utrujena ušesa. Koliko je Ivan preveč zgovoren, toliko je Vinko molčeč! Naročivši si vsak časo piva, sva se poglobila v misterije naših bojevitih dnevnikov, dočim se je krčmar pogreznil v nirvano svoje apatičnosti do vsega življenja okrog sebe... *»Vidiš, tu-sem-le, v to idilično zatišje prihajam jaz pisat svoja pisma,«* izpregovori naposled življenja žejni pesnik – *»in ker jih datiram iz Velenja, mislijo prijatelji tam zunaj v burnem svetu, da službujem v tem svetovnoznanim trgu, ne pa tam zgoraj na samotnih Škalah.«* In razšla sva se ondi na razpotju in krenila vsak na svojo stran, Aškerc na svoj pusti hrib, jaz pa v širni, šumni svet!⁴⁵

4 METODOLOGIJA

Pri raziskovalnem delu sva sledila priporočilom Raziskovalčevega praktikuma (Povše, 2020). Pri navajanju literature, pisnih in ustnih virov sva upoštevala napotke s seminarja za osnovnošolske raziskovalce, ki je bil v mesecu novembru 2025 na Šolskem centru Velenje.

4.1 PREGLED ARHIVSKEGA IN DRUGIH VIROV

Pregled arhivskega gradiva sva opravila s pomočjo mentorjev. Najprej sva navezala stik z Muzejem Velenje in Župnijo Velenje, kjer sva dobila informacije o obstoječem arhivskem gradivu. S pomočjo spletne strani Matricula sva pregledala rojstne in matične knjige, pregled knjig umrlih pa sva opravila v Nadškofijskem arhivu v Mariboru. Nekaj uporabnega gradiva sva našla tudi na spletu, v veliko pomoč pa nama je bila tudi gospa Vera Pogačar iz društva Revivas Škale, s katero sva opravila daljši intervju.

4.2 INTERVJU

Med raziskavo sva izvedla dva intervjuja, s katerimi sva ugotavljala, kakšen spomin živi Aškerca v Velenju in ali je Aškerc del lokalne etnološke dediščine ter turistične ponudbe. Intervjuvala sva gospo Vero Pogačar iz društva Revivas Škale in gospo Marijo Brložnik iz Turistične zveze Velenje. Ob intervjujih sva opravila terensko delo, na katerem sva prehodila Aškerčevo pot in jo dokumentirala.

⁴⁵ Vera Pogačar, Škalske zgodbe, 2012, str. 118.

4.2.1 INTERVJU Z GOSPO VERO POGAČAR, DRUŠTVO REVIVAS ŠKALE

Kot že veste, v letošnjem letu raziskujemo Aškerčeva leta v Škalah v povezavi z Danielom von Lappom. Anton Aškerc je v Škalah med letoma 1894 in 1898 deloval kot kaplan, nato pa ga je njegova poklicna pot ponesla v Ljubljano, kjer je po izstopu iz duhovniške službe nadaljeval z delom v arhivu.

1. Dolga leta ste bili predsednica društva Revivas Škale, ki se ukvarja z dediščino Škal, ki jih je močno zaznamovalo rudarjenje in ugrezanje površja nasploh. Kako ocenjujete vlogo društva pri ohranjanju dediščine tega kraja?

Društvo Revivas Škale deluje tako, da ohranja spomin na nekdanjo podobo vasi, na središče vasi in izginule zaselke, ki smo jih lahko le rekonstruirali po spominu ljudi, ki so tam živeli in po nekaj redkih fotografijah. Ko se je ta del potapljal, nihče ni razmišljal o dokumentiranju. Škalski hrib se je še kar nekako ohranil, zaselka Pleterje, kjer je zdaj Velenjsko jezero, pa takrat še niso toliko fotografirali in ga poznamo le iz pripovedi ljudi. Preseljenih Škalčanov in ostalih krajanov je kar nekaj, spominjajo se kako je vse skupaj izgledalo, tako, da smo spravili skupaj zemljevide in slikovno gradivo. Čaka nas še veliko dela. Veliko smo naredili v zvezi z zgodovino kraja, naša prva aktivnost pa je bila opis in vpis kapelic v register nepremične kulturne dediščine. Lotili smo se tudi spomenikov NOB, čeprav so nekateri že bili vpisani. Pobudo za vpis v register naravnih vrednot smo leta 2009 podali tudi za Oblovo lipo, do dejanskega vpisa pa je prišlo kar nekaj let kasneje. Leta 2014 smo se vpisali v register nesnovne kulturne dediščine kot nosilec izdelave rož iz krep papirja, pa kot nosilec izdelave cvetnonedeljskih butar oziroma snopov kot jih imenujemo. Ti se nosijo k »žegnu« na cvetno nedeljo, en teden pred veliko nočjo. Imamo tudi sekcijo, ki dela rože iz krep papirja. To je naša rdeča nit in mi smo pravzaprav na vseh predstavitvah z njimi. Društvo vsako leto organizira pet prireditev. Začnemo z Jožefovim sejmom v mesecu marcu, imamo ga pri cerkvi sv. Jožefa v Škalah, nadomestni cerkvi, ki je zamenjala porušeno cerkev sv. Jurija. Na Škalskem hribu je bilo včasih sejmišče, pravzaprav je bilo središče dogajanja za celo Šaleško dolino. Ta nekdanja cerkev je bila najstarejša cerkev v dekaniji Velenje. Ugrezanje površja je kasneje povzročilo nastanek Škalskega in Velenjskega jezera, tako da 70 let sejmov v Škalah ni bilo in mi smo potem to znova obudili. Letos smo imeli trinajstega, s tem da smo dva morali preskočiti zaradi korone. V sklopu Jožefovega sejma smo letos že osmič organizirali tudi srečanje godovnikov, Jožic in Jožetov. Pred cvetno nedeljo pripravimo velikonočne delavnice, na katerih delamo

snope. Konec junija ali v začetku julija organiziramo Škalsko pravljico. To je vsakoletni dvodnevni dogodek od leta 2017 naprej. Posvečen je preseljenim Škalčanom, ki pridejo obujati spomine. Pripravimo jim kulturni program ter kakšno manjše darilo. Ob tem se z njimi pogovarjamo in obvezno tudi fotografiramo. Dogodka so zelo veseli, mi pa tudi, ampak jih je žal vsako leto manj. S srečanji preseljenih Škalčanov je začelo Športno društvo Škale v začetku 80. let in jih pripravljalo vsaki dve leti do leta 2012. Konec septembra pripravimo še Jesen na vasi. V bistvu smo glavno vsebino dogodka prevzeli od športnega društva, gre pa za ocenjevanje pridelkov. Ljudje prinesejo, kar so pridelali, od korenja do buč, kar pač imajo. Včasih so tudi tehtali in ocenjevali. Pri nas je poudarek bolj na razstavi. Ob tem imamo še degustacije. Vsako leto imamo določeno temo. Letos smo tako imeli ajdo, od žgancev, do kruha pa ajdovih palačink in še česa. Sklop tradicionalnih prireditev vsako leto zaključimo z adventnimi delavnicami. Takrat izdelujemo adventne venčke in novoletne okraske.

2. V Škalah je delovalo veliko pomembnih osebnosti, med njimi tudi Anton Aškerc. Ali ste v preteklosti v vašem društvu tudi na temo Antona Aškerca pripravili kakšno razstavo, muzejsko postavitev, kulturni dogodek ali kaj podobnega? Nam lahko o tem poveste kaj več?

Sami kulturnega dogodka na to temo nismo pripravljali, smo se pa pridružili drugim. V začetku leta 2023 smo bili v Vojniku, v dvorcu Tabor. Sodelovala so društva iz vseh krajev, kjer je Aškerc služboval (Juršinci, Rimske Toplice, Šmarje pri Jelšah, Vitanje, Mozirje, Škale). Dejansko smo imeli en krasen kulturni večer. Super je bilo. Vsi smo nekaj povedali o Aškercu, kar smo o njem pač vedeli. Mi pa smo leta 2012 pripravili razstavo o nekdanjih duhovnikih v Škalah. Ni zajemala samo Aškerca, ampak vse, ki so službovali v Škalah. Razstavo smo imeli v gasilskem domu v Škalah. Jaz sem se zelo trudila, da sem pridobila ustrezno gradivo v Nadškofijskem arhivu v Mariboru. Seveda je potrebno v arhiv priti pripravljen. Tu pa tam pripravimo še kakšno razstavo v knjižnici Velenje, imeli smo jo tudi že na Mestni občini Velenje. Leta 2019 je bila tema cerkev. Prva cerkev sv. Jurija, ampak takrat se nismo usmerili na duhovnike, bolj na samo zgradbo.

3. Z Aškercem povezujemo tudi Aškerčevo pot, ki ste jo v preteklih letih obudili in ponudili obiskovalcem, ki želijo združiti prijetno s koristnim, to je pohodništvo v neokrnjeni naravi s pogledom na Šaleška jezera. Od kod ideja in kako vašo pot promovirate?

Starejši domačini smo v času, ko v Škalah ni bilo cerkve in maš (od 1950 do 1976) obiskovali

maše v Velenju ali v Plešivcu. Iz Škal do Plešivca je vodilo kar nekaj pešpoti, najkrajša je bila čez Strmec. To je strmina nad domačijo Oblak, bolj poznano kot EKO Mlinar, tik pred opuščnim kamnolomom. Na vrhu Strmca je stal kamnit stol, za katerega so domačini vedeli povedati, da je na njem obvezno posedel Anton Aškerc, ko je hodil maševat ali poučevat verouk v Plešivec. Žal je kamniti stol izginil ob širitvi ceste v Plešivec, verjetno je zasut, se ga pa nekateri še dobro spominjajo. Aškerčevo pot je lani zgledno uredilo Planinsko društvo Škale-Hrastovec in tudi skrbi zanjo.

4. Pred leti ste v sodelovanju z nekaterimi priznanim avtorji izdali tudi Škalske zgodbe, v katerih ste predstavili dediščino tega kraja, ki je nekoč imel čudovito cerkev sv. Jurija, ki je bila tudi prafara. Zelo lepo pa je bilo vsaj po starih slikah sodeč tudi središče Škal. Kaj nam lahko poveste o tej publikaciji?

Zbornik *Škalske zgodbe* je nastal leta 2012 v sklopu projekta »Ohranjanje lokalne dediščine Škal«, sofinanciranega s strani Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja, programa Leader. Poleg opisov nekdanjega središča vasi, nekaterih zaselkov, ki so izginili zaradi rudarjenja, graščine Turn, šol in nekaterih pomembnih Škalčanov, tudi duhovnikov in učiteljev, vsebuje številna pričevanja domačinov o njihovem življenju, delu in posebnih dogodkih. Tudi žalostne spomine na izginjajoče domove in pogrezanje. Pričevanja in slikovno gradivo smo člani društva zbirali tri leta, pod strokovnim vodstvom dr. Jožeta Hudalesa. Slednji je ob izidu zbornika napovedal, da bodo *Škalske zgodbe* z leti vedno zanimivejše in res je tako. Veliko ljudi, ki so jih soustvarjali, je že pokojnih, a v naših zgodbah so ohranjeni tako njihovi spomini kot oni sami. Škoda, da *Škalske zgodbe* niso nastale vsaj kako desetletje prej, ko bi bilo mogoče zbrati še več gradiva o nekdanjem središču vasi in izgubljenih zaselkih.

5. Anton Aškerc je poleg Daniela von Lappa, ki ima velike zasluge za modernizacijo rudnika v Škalah in izgradnjo Savinjske proge med Celjem in Velenjem močno vplival tudi na socialno podobo kraja. Najbolj v Delavčevi pesmi o premogu. Opozarjal pa je tudi na težak položaj knapov in jim skušal pomagati. Kaj menite o njuni vlogi v času na prelomu iz 19. v 20. stoletje?

Daniel von Lapp je bil industrialec, verjetno je bil njegov glavni cilj dobičkonosno poslovanje rudnika, je pa pomemben tudi njegov prispevek k razvoju gospodarstva in prometne infrastrukture v Šaleški dolini. Aškerc pa je znal opazovati in je imel vpogled v težko življenje rudarjev, saj je bil z njimi najmanj ob rojstvih, porokah in smrtih, pa seveda pri mašah. Z njimi

se je lahko družil tudi v prostem času, saj je veliko zahajal v Ježovnikovo gostilno v Velenju. Aškerčeva pesem *Delavčeva pesem* o premogu je res močna in še danes aktualna. Zagotovo je dala misliti »knapom«, v kakšne nevarnosti se spuščajo, a realno gledano niso imeli kaj veliko izbire, če so hoteli preživeti sebe in družine.

6. Ali ste seznanjeni z župnijskimi kronikami župnije Škale, v katerih je verjetno kar nekaj uporabnih zapisov o tem obdobju? Anton Aškerc je deloval kot kaplan v veliki župniji, njegovo pastoralno delo pa je bilo zaradi samosvojega značaja že prej kar na udaru.

Kroniko župnije Škale poznam predvsem iz odlomkov in opisov, ki jih je za *Škalske zgodbe* prispeval dr. Jože Hudales. Sama sem se bolj ukvarjala z matičnimi knjigami in pričevanji. Kolikor mi je znano, je Aškerc zelo veliko potoval, saj so ga zanimale tudi druge religije. Mislim, da je za nekaj mesecev »izginil v svet« tudi v času službovanja v Škalah, saj mu tukaj zaradi hladnega odnosa z župnikom Jakobom Lemplom ni bilo ravno prijetno.

7. Ali menite, da je v Velenju Aškercu posvečenega dovolj prostora glede na njegovo vlogo, ki jo je pustil v kraju. Po njem nosi ime ena izmed velenjskih šol, omenili smo Aškerčevo pot, v Muzeju premogovništva Slovenije nas njegov glas popelje skozi zgodovino starega dela rudnika, verjetno je še kaj, kar ne poznamo.

V Velenju imamo šolo, ki nosi ime po Aškercu (Osnovna šola Antona Aškerca), mislim, da obstaja tudi Aškerčeva cesta. Seveda pa ga najdemo tudi v Muzeju premogovništva Slovenije. In tista njegova pesem, *Delavčeva pesem* o premogu je res taka, ta prava. Da te strese, ko jo bereš. Aktualna takrat in tudi danes. O nesrečah in tako naprej, pa o težkem delu rudarjev. Aškerc seveda ni od tukaj. Tu je bil le štiri leta, bil pa je zelo kontroverzna osebnost.

Hvala za vas čas in prijetno druženje. Želiva vam uspešno delo pri odkrivanju domače zgodovine in dediščine tudi v prihodnje. Čestitke tudi ob vašem prejemu občinskega priznanja, ki ste ga prejeli pred nekaj tedni.

4.2.2 INTERVJU Z GOSPO MARIJO BRLOŽNIK, PREDSEDNICO TURISTIČNE ZVEZE VELENJE

V letošnjem letu raziskujeva Aškerčeva leta v Škalah v povezavi z Danielom von Lappom. Anton Aškerc je v Škalah med letoma 1894 in 1898 deloval kot kaplan, nato pa ga je njegova poklicna pot ponesla v Ljubljano, kjer je po izstopu iz duhovniške službe nadaljeval z delom v arhivu.

1. V Škalah je delovalo veliko pomembnih osebnosti, med njimi tudi Anton Aškerc. Ali ste v preteklosti v vašem društvu tudi na temo Antona Aškerca pripravili kakšno razstavo, muzejsko postavitev, kulturni dogodek ali kaj podobnega?

Ne, žal nismo pripravili nobenega dogodka v povezavi z Antonom Aškercem. Ko pa se izvajajo vodenja za obiskovalce, je Aškerc vedno vključen pri predstavitvi premogovništva v Šaleški dolini. Če poteka vodenje po mestu in gremo mimo kipa Antona Aškerca, z veseljem lokalni turistični vodniki predstavijo pomen Aškerca pri nas in simboliko njegovega kipa.

2. Z Aškercem povezujemo tudi Aškerčevo pot, ki so jo v preteklosti obudili in ponudili obiskovalcem, ki želijo združiti prijetno s koristnim, to je pohodništvo v neokrnjeni naravi s pogledom na Šaleška jezera. Ali ste tudi v vašem društvu vključeni v promocijo poti?

Ne, nismo vključeni v promocijo. Ta pot je žal premalo poznana med ostalimi prebivalci Šaleške doline.

3. Anton Aškerc je poleg Daniela von Lappa, ki ima velike zasluge za modernizacijo rudnika v Škalah in izgradnjo Savinjske proge med Celjem in Velenjem močno vplival tudi na socialno podobo kraja. Najbolj v Delavčevi pesmi o premogu. Opozarjal pa je tudi na težak položaj knapov in jim skušal pomagati. Kaj menite o njuni vlogi v času na prelomu iz 19. v 20. stoletje?

Njuna vloga je bila pri vsakem na svoj način zelo močna in za tisti čas precej napredna. Daniel von Lapp je pomemben predvsem kot človek razvoja in modernizacije: povezujemo ga z modernizacijo rudnika in širšim gospodarskim razvojem območja (tudi infrastrukturo, kot je železniška povezava). Anton Aškerc pa je bil glas človeka in socialne vesti. V Škalah je močno čutil stisko rudarjev in njihovih družin ter to izrazil v socialno-kritični pesmi *Delavčeva pesem* o premogu. Bil je pretresen nad revščino in trpljenjem ljudi, kar kaže, da je opazil in javno izpostavil problematiko delavstva. Lapp je tako predstavljal razvoj industrije in infrastrukture, Aškerc pa je prispeval k temu, da se ni pozabil človek – predvsem rudar in njegova družina. Še

danes so sledi njunega dela vidni domačinom in obiskovalcem.

4. Ali ste seznanjeni z župnijskimi kronikami župnije Škale, v katerih je verjetno kar nekaj uporabnih zapisov o tem obdobju? Anton Aškerc je deloval kot kaplan v veliki župniji, njegovo pastoralno delo pa je bilo zaradi samosvojega značaja že prej kar na udaru.

Z župnijskimi kronikami žal nisem seznanjena.

5. Ali menite, da je v Velenju Aškercu posvečenega dovolj prostora glede na njegovo vlogo, ki jo je pustil v kraju. Po njem nosi ime ena izmed velenjskih šol, omenili smo Aškerčevo pot, v Muzeju premogovništva Slovenije nas njegov glas popelje skozi zgodovino starega dela rudnika, verjetno je še kaj, kar ne poznamo.

Ja, nekaj časa je imel Muzej premogovništva Slovenije poseben projekt, v katerem so umetnikom nudili možnost, da so ustvarjali v podzemlju muzeja – tako kot je to počel njega dni Aškerc. Glede na Aškerčevo lucidnost in kritični pogled na svet, je danes njegova zapuščina še kako aktualna in bi ga lahko več vključevali tudi v turistične produkte. Verjetno pa je bil v Škalah prisoten premalo časa, da bi lahko razvili samostojno vsebino, tako kot to lahko izvajamo npr. za Karla Destovnika - Kajuha ali Gustava Šiliha.

Hvala za vas čas in sodelovanje v anketi. Želimo vam uspešno delo pri odkrivanju domače zgodovine in dediščine tudi v prihodnje.

4.3 AŠKERČEVA POT - STRMEC

Anton Aškerc je pogosto hodil med Škalami in Plešivcem – po strmi (danes znani kot Aškerčeva pot) poti na Strmec. Ta pot ni pomembna le kot del lokalne kulturne dediščine, temveč tudi kot odraz vsakdanjika, ki je vplival na Aškerčevo literarno ustvarjanje.

Aškerc je v Škalah opravljal duhovniško službo in poučeval verouk. Zaradi terena in pomanjkanja dobrih cestnih povezav je moral pogosto peš hoditi do zaselka Plešivec. Ta pot je kasneje postala pomemben del lokalnega izročila. Aškerc je na svoji poti spoznaval težko življenje okoliških prebivalcev, še posebej rudarjev, kar se je močno odrazilo v njegovem družbeno kritičnem pesniškem opusu. Njegova izkušnja Škal in rudarjev je denimo vplivala na znano pesem *Delavčeva pesem o premogu*.

Opis poti Strmec:

Pot poteka med Škalami in Plešivcem in predstavlja najkrajšo pešpot med krajem, kjer je Aškerc služboval, in krajem, kjer je poučeval verouk. Pot je izrazito strma – kar potrjuje že samo ime – in je bila nekoč glavna povezava med obema naseljema.

Na vrhu poti je nekoč stala tudi kamenita klop, v katero je bila vklesana posebna sedežna vdolbina. Po izročilu naj bi tam Aškerc počival med svojimi rednimi potmi. Čeprav klopi danes še niso našli, ostaja pomemben del lokalnega ustnega izročila.

Slika 11: Začetek poti na Strmec, kamor je rad zahajal Aškerc.

Strmec je naravna, gozdna steza, ki tudi po obnovitvi ohranja svoj prvotni značaj stare pohodniške poti. Značilni so: strmi vzponi, gozdni odseki, prodnati ali skalnati deli poti, ter ohranjeni odseki tradicionalne vaške steze.

Pot je fizično zahtevna, v kar sva se prepričala tudi sama, vendar zaradi naravnih lepot in zgodovinskega ozadja zelo privlačna.

Slika 12: Ime Aškerčeve poti je primerno, saj je pot na nekaterih delih zelo strma.

Pot Strmec je bila pred nedavnim temeljito obnovljena s pomočjo krajanov, članov planinskih društev in lokalnih organizacij. Očiščena je bila zarasti, dodatno razširjena, na najnevarnejših

mestih pa so bile dodane ograje in stopnice. Namen obnovitvenih del ni bil le olajšati prehodnost poti, temveč tudi ohranjati kulturni pomen, ki ga pot predstavlja za Škale, Plešivec in širšo velenjsko okolico.

Aškerčeva pot Strmec je danes spomenik lokalni zgodovini, povezava z življenjem in delom Antona Aškerc, pohodniška in turistična točka ter prostor kulturnih in krajevnih dogodkov.

Aškerčeva pot Strmec ni zgolj pohodniška pot; je dragocen del zgodovine, ki povezuje prostor, literaturo in ljudi. Po njej je stopal eden najpomembnejših slovenskih pesnikov, medtem ko je razmišljal o ljudeh, življenju in družbenih razmerah svojega časa. Danes pot ohranja spomin na Aškerčevo delo in delovanje v Škalah ter predstavlja pomemben element lokalne identitete in turistične ponudbe.

4.4 AŠKERC V MUZEJU PREMOGOVIŠTVA SLOVENIJE

Nekoč je v globinah podzemlja Premogovnika Velenje ustvarjal pesnik Anton Aškerc, saj je tam našel mir in navdih. »Globočje in globočje, dol v prepad ... Bojiš-li vožnje se pod zemljo čudne, ko peljal bi v vodnjak se, bratec moj ...« so besede Antona Aškerc, ki je danes »vodnik« po slikovitih podzemnih rovih Muzeja premogovništva Slovenije in pripoveduje zgodovino Premogovnika Velenje. V jamskem delu muzeja obiskovalce pričaka pesnik Anton Aškerc, da jih s svojo zgodbo uvede v premogovniško delo in življenje. V času bivanja v Škalah je imel dovoljenja za prevoze v jamo, da je lahko opazoval rudarje pri delu, ob tem pa je pod zemljo pisal tudi pesmi.⁴⁶

Slika 13: Anton Aškerc v Muzeju premogovništva Slovenije (vir: Muzej premogovništva Slovenije)

⁴⁶ <http://muzej.rlv.si/si/program-obiska/potek-ogleda-in-ostali-programi>, pridobljeno 15. 12. 2025.

5 ANALIZA AŠKERČEVIH PESMI IZ ŠKALSKEGA OBDOBJA

Anton Aškerc je eden najpomembnejših slovenskih pesnikov iz obdobja med romantiko in realizmom, ki je zaznamoval drugo polovico 19. stoletja v slovenski književnosti. Njegova poezija je tako posebna, ker je bil epski pesnik, v svojih pesmih je pripovedoval in ne izpovedoval, kot to pokaže tudi Delavčeva pesem o premogu, ki jo bova obravnavala v nadaljevanju. Aškerc je za teme svoje poezije izbiral zgodovino in folklore, podobe iz svojih potovanj in aktualna družbena vprašanja. V času svoje službe v Škalah je izdal svojo pesniško zbirko Lirske in epske poezije. Močno je čutil z rudarji in bil zelo pretresen nad bedo in trpljenjem njihovih družin.

Delavčeva pesem o premogu		
<p><i>Globočje in globočje, dol v prepad... Bojiš-li vožnje se pod zemljo čudne, ko peljal bi v vodnjak se, bratec moj? Kaj, če utrga se železna vrv? In vse to pade z viška zdaj tja dol globoko več sto metrov...Ni to šala! Otročje misli in otročji strah! Kaj ne, tovariš? Kdor se rad boji, pod zemljo ta ne hodi kruha iskat... Na dnu. Na vse strani gredo hodniki ko rovi krtovi in delavci ko krti črni se razhajamo. Temnejša in tesnejša pot čimbolj. Soparno je in dihaš težko. Vročina raste... Bližamo se peklu? Da, pekel tu je nekaternikom; hudo se pokorijo v njem za greh, da hočejo živeti in pa jesti.. Brlijo lučke blede v zagati, ko večče po močvirju ti migljajo... V polmraku pa se gnetejo možje do pasa nagi, mladi, žilavi; in kopljejo in izkopavajo in ga vzdigavajo iz temnih jam - zaklad podzemski, "črni diamant"... Kdaj pač si zelenelo, drevje ti, in kdaj cvetelo - kdo nam to pove? In kdo bi vedel zdaj imena tebi? A isto sonce, kakor naše dni, prav isto sonce grelo ti je debla, in isto sonce ti poljubovalo košate glave, vrhe bujnorasle; in isto sonce barvalo ti listje in naše sonce barvalo ti sad... A v senci tvoji hladni tiste dni počival ni še delavec od truda; ob deblu tvojem slonel ni pastir, da piskal bi na piščal tenko svojo; na klopi pod zelenoj strehoj tvojoj sedelo ni zamišljeno še dekle in pelo pesem o ljubezni mladi. Pod teboj človek ni še mislil misli velikih, mučnih svojih in globokih; uganke bitja večne ni reševal... A človek tudi ni moril človeka...</i></p>	<p><i>Pač mnog vihar drevil je preko tebe, divjal ob tebi, lamal veje tvoje... In vekov je pokopal te vihar! Globoko v zemlji zdaj leže ti debla po grobih skritih tisoč, tisoč let, okamenele, puste mumije, telesa brez življenja in krvi, ko kralji slavni v piramidah starih... In dalje krti rijejo pod zemljo in mečejo krtine velikanske iz globočine kvišku dan na dan. Zamazana in črna so jim lica in s čela teče so jim lica in s čela teče znoj jim curkoma... Zamolkel slišiš včasih govor vmes, tu vzdih, tam kletev, smeh in tu dovtip... Oglaša se iz dalje dinamit... A pesem glasna ne odmeva tod.. Svetilke blede svetijo proti delu - drugod je tema, tema kakor v grobu. Tam gori pa na vrhu sije sonce, in trava, žito zeleni in drevje; in rože pisane cveto po vrtilih. In človek tudi, peha se za kruhom; a peha se in trudi v žarkih sončnih... Naprej, naprej!... Utrujeni in lačni odhajajo iz jam premogarji, potrti ko jetniki, bledih lic... Molče koraka truma jih po cesti; pomičejo ko senčne se prikazni In sonce samo njihovim očem, navajenim podzemskega mraku, presvetlo sije že in prebleščeče... Kaj mar jim sonce in kaj mar jim dan! Za kruhom svojim mora siromak - Svetloba, užitek, ah, to jeza druge!... Le idite! Že čaka vas obed Pod njim se miza sicer ne šibi, ne bo predolgo se muditi treba... Le idite krepčat se in počivat za novi težki trud!... Naprej, naprej! In jama spet požira nove čete spočitih mož v prepad svoj nenasitni In ista pesem dan za dnevom..</i></p>	<p><i>Stojte! Počasi, vi premogarji predrzni! Pod zemljo spava demon silen skrit. Gorje, če ga z razgrajanjem vzbudite! On gospodar bogastev je podzemskih in on lastnik premoga samega. Gorje, če se vzbudi! Osveti se, če vas zasači, vas razbojnik, če najde vas tatove tihotapske, ki prišli ste zaklade mu jemati! Kako jih čuval veke je neštete! On sam je vedel zanje, nihče drug. On sam jih gledal je, on sam zakopal, on sam s ponosom se jih veselil.. In zdaj priplazi človek se do njih, ta zvita stvar, prekanjena in zlobna! In z lakomnimi gleda jih očmi, z umazanimi grabi jih rokami in vlačí jih na svetlo te zaklade! Gorje, če se predrami skopi škrat! Vžge vse pline svoje smrtonosne, ki hrani jih pripravljene za vas; To bode blisk in grom, potres pod zemljo! In v pekel vam goreč prečara jama in v hipu vas pobije jezni duh... In tisti dan bo žalosten in grozen... In iz prepada temnega na vrh, kjer sije sonce, kjer življenje utriplje, gor, gor vas spravijo tovariši, mrliče, ki vas težko je poznati, vas stokajoče v bolečinah strašnih, umirajoče mučenike dela... In pride večer preturoben, bridek.. Gorele bodo baklje mnogobrojne in v mrak bo svetil njih krvavi žar... Po cesti vil se spreved bode dolg.. Pri krsti krsta črna... "Miserere".. Zastava delavska, zavita v flor, vodila vas bo k večnemu pokojju pod zemljo spet... Zvonovi bodo peli tako otožno, da bi jokal kamen... Ah, kaj porečejo pač žene vaše? In deca vaša kaj poreče takrat?</i></p>

Anton Aškerc v pesmi *Delavčeva pesem o premogu* govori o svetu rudarjev, ki vsak dan odhajajo v temne in nevarne rove, da bi zaslužili za življenje. Pesnik bralca najprej povabi, naj si predstavlja spust v globino, ki ga večina ljudi doživlja kot nekaj strašljivega, rudarjem pa je to vsakdan. Tako že v uvodu nakaže, da rudarstvo ni poklic, ki bi si ga nekdo izbral, ampak je potreba po preživetju – človek se poda pod zemljo, ker mora »hoditi kruha iskat«.

Podzemni prostor je prikazan kot tesnoben, vroč in skoraj sovražen. Ozki hodniki, sopara, pomanjkanje zraka in stalna tema ustvarjajo občutek, da rudarji delajo v peklu. Pesnik to misel ponazori: »Bližamo se peklu.« Takšen opis simbolno poudarja, da je delo rudarjev povezano z ogrožanjem življenja in nenehno prisotnim strahom pred nesrečami.

Pomemben element v pesmi je nasprotje med temo pod zemljo in svetlobo na površju. Zgoraj sije sonce, zelenijo in cvetijo rastline, življenje poteka v normalnem ritmu, spodaj pa vlada tema in utrujenost. Ko rudarji iz jame pridejo na površje, jih sončna svetloba skoraj »zaslepi«, ker so njihove oči navajene mraka. Pesnik s tem pokaže, kako močno so ti rudarji odmaknjeni od sveta, v katerem živijo drugi. Tako je predstavljena razlika med težkim rudarskim življenjem, ki je skrito v temi, in svetlim in udobnim življenjem ljudi na površju, ki pogosto sploh ne vedo, kaj vse se skriva za njihovim udobjem.

Močno simbolno vlogo nosi »črni diamant«, ki ga pesnik kot metonimijo uporabi za premog. Diamant običajno označuje nekaj dragocenega in svetlečega, medtem ko je premog črn in umazan. »Črni diamant« lahko nakazuje tudi na to, da kar je družbi dragoceno in pomembno (premog kot energija in bogastvo), je za rudarje vir trpljenja. Premog je simbol nesorazmerja med bogastvom in ceno, ki jo zanj plača delavec.

V osrednjem delu pesmi pesnik na kratko predstavi tudi nastanek premoga, ko govori o davnih gozdovih, ki so tisoče let počivali pod zemljo in zdaj kot »mumije« služijo človeštvu. S tem Aškerc pokaže pomembnost časa in hkrati brezčasnost delavskega trpljenja: rudarji kopljejo snov, ki je nastajala nepredstavljivo dolgo, a je zdaj postala del človeškega boja za preživetje.

V pesmi se pojavi tudi demon ali »skopi škrat«, ki spi v globinah rudnika. Ta figura predstavlja vse skrite, neukrotljive in smrtonosne sile rudnika: pline, eksplozije, vdore zemlje, nenadne nesreče. Pesnik z verzom »*Gorje, če se predrami skopi škrat!*«, poudari, da je življenje rudarjev neprestano odvisno od nevidne, nepredvidljive nevarnosti. Demon je tako simbol smrti, ki bdi

nad delavci in jih lahko v trenutku pogoltne.

Celotna pesem daje občutek neprekinjenega kroga: rudarji se vsak dan vračajo v jamo, kot da jih nekaj vleče nazaj v temni svet. Ko iz jame pridejo utrujeni in »ko prikazni«, nimajo pravega počitka, saj jih že čaka nov dan dela. Ta ponavljajoči se ritem je simbol za ujetost delavcev v sistem, ki jim ne omogoča pobega – delajo, da preživijo, a ravno zaradi dela ostajajo ujeti v težkih razmerah.

Anton Aškerc je v tej pesmi izrazito kritičen do družbenih razmer. Z jasnimi simboli in temnimi podobami opozarja, da napredek, ki ga prinaša premog, ni brez cene: to ceno plačujejo tisti, ki delajo v najbolj nevarnih razmerah. Svetloba na površju tako postane privilegij, tema pa predstavlja nevidnost in pozabljenost delavskega razreda. Pesnik želi bralca spodbuditi k razmišljanju, koliko vrednosti ima delo rudarjev in kako malo je to delo cenjeno in priznано.

Pesem je realistični prikaz delavskega življenja in človeške neenakosti. Aškerc ne opisuje le okolja, temveč s simboli pokaže globlji pomen: da je delo rudarjev povezano z bolečino, nevarnostjo, žrtvijo in neprestanim bojem za osnovno preživetje, medtem ko koristi njihovega dela uživajo drugi.

Marja Boršnik je zapisala, da je pesem nastala pod vtisom Aškerčevega obiska Lappovega rudnika. Aškerc je 13. maja 1897 prisal pisatelju Franu Govekarju: »*Delavčeva pesem o premogu* je posneta naravnost iz tukajšnjih razmer. Utegne vam biti znano, da imamo v naši fari velike premogovne jame. Streljaj pod mojim stanovanjem zija 150 m globoki šaht. Lansko jesen sem se bil sam peljal notri in tam doli več ur opazoval zanimivo pa tudi grozno delo. Pred par leti je bilo v teh jamah ubitih na jeden dan 24 premogarjev in ljudje so mi že večkrat pripovedovali o tistih strašnih prizorih, ko so vlačili mrliča na dan. O svojem izletu pod zemljo sem mislil spisati za *Narod* feljton, potem pa sem raje spisal tisto pesem za *Zvon*.«⁴⁷

Aškerc je pesem napisal pod vtisom obiska rudnika. Nekateri kritiki (npr. Evgen Lampe) so Aškerca napadli, da piše o revolucionarnih socialističnih idejah, zato je imel težave v službi. Pesem je imela močan vpliv na mlajše slovenske literate, tudi Ivana Cankarja.⁴⁸

⁴⁷ Marja Boršnik, Anton Aškerc: Zbrano delo (II. knjiga), 1951, str. 466.

⁴⁸ Prav tam.

Pomladnja oda siromakova	Dva pogreba	Večerna molitev siromakova
<p><i>In kamor obrneš pogled, pri cvetu nasmihla se cvet; dolina in hrib zelenita — o lepi, o lepi ti svet!</i></p> <p><i>In v vsakem se grmu sedaj opevata Vesna in maj; vsa lika priroda na svatbi, prečarana zemlja je v raj...</i></p> <p><i>In kamor obrnem oči, svet tuj le pred menoj leži; ni, kar ga stopinja pokrije, nič toliko mojega ni.</i></p> <p>Razlaga pesmi: Pesem opisuje lepoto pomladi, ki je povsod okoli pripovedovalca. Čeprav je narava čudovita, siromak tega ne more čutiti enako kot drugi. Vse je lepo, vendar nič od tega ni zares njegovo.</p>	<p><i>To so včeraj zvonili, zvonili! In pomikal se dolg je sprevod; Miserere prepevali krasno s svečeniki so pevci vso pot.</i></p> <p><i>In pogreznili krsto so drago z vsemi vencami do groba globin; in zapeli so spet in zvonili — pokopan je bil mož bogatin.</i></p> <p><i>Tudi danes zvonijo — pa manjše, in pogrebem se skoro mudi; z nepobarvano krsto, brez vencev, četvorica tja k jami hiti.</i></p> <p><i>Vse je tiho. Mrliča pa spremilja le vdova in dvoje otrok... Pokopali ubogo so paró... Nič ni petja... le ihtenje in jok.</i></p> <p>Razlaga pesmi: Prvi pogreb je bogat in razkošen, poln petja, svečnikov in vencev. Drugi pogreb, naslednji dan, pa je siromašen: brez petja, brez vencev, le vdova in otroka. Pesem pokaže grobo razliko med bogatimi in revnimi — celo v smrti niso enaki.</p>	<p><i>Beračev Bog in bogatinov! Ti veš, kako se mi godi. Olajšaj mi življenja breme! Pretežke me tero skrbi.</i></p> <p><i>Ah, prva skrb in misel prva — To kruh je, ko se prebudim; In skrb poslednja — kruh vsakdanji, Ko zvečer truden ves zaspim.</i></p> <p><i>In ko ubijam se pri delu, Ko kaplje vroč mi s čela znoj, Na ženo mislim, na otroke, Na grenki njihov kruh in svoj.</i></p> <p><i>In kaj — skrbi me — če prezgodaj Mi obnemorejo roke? Kaj s svojci ljubimi počel bi? Glad pride v hišo, smrt? — Gorje!</i></p> <p><i>No jaz ne molim le za sebe — O Bog! Sebičnik nisem tak. Za siromake vse te prosim, Trpin se smili meni vsak.</i></p> <p><i>Glej, tam-le vstric moj sosed mladi Prekrasno ima hišo — grad! Zlata podedoval je kupe, Zlata priženil celo kad.</i></p> <p><i>In noč in dan zdaj premišljuje, Kako zapravlil bi denar, Kako užival bi bogastvo... Ni li on tudi revež mar?</i></p> <p><i>Poglej, o Bog, še tam soseda, Kaj v sreči svoji on trpi! Olajšaj mu bogastva breme, Olajšaj tudi mu skrbi!</i></p> <p>Razlaga pesmi: Siromak prosi Boga, naj mu olajša vsakodnevne skrbi za kruh in preživetje. Trpi za svojo družino in ga je strah, kaj bo, če ne bo mogel več delati. Hkrati pa prosi tudi za druge revne ter celo za bogate, ki imajo svoje skrbi.</p>

Pokaj ...?	Delavčeva hči	Božična pesem siromakova
<p><i>Pokaj pa prišel si na svet, Ti siromakov otrok jadni? Na svet brezčutni, trdi ta, Na svet sebični ta in hladni.</i></p> <p><i>Zlorabil svet bo tvojo dlan, Moči zlorabil bode tvoje; In glavo tvojo in mladost Zlorabil svet bo v svrhe svoje.</i></p>	<p><i>Lepa sem, pravijo — «lepa ko roža»! Pesem to sladko mi moški pojo; Dan na dan slišim jo, kjer se prikažem. Naj jim verjamem, da res je tako?</i></p> <p><i>Kaj pa ti praviš, zrcalo? Ne lažeš? Lep je li blede moj ta-le obraz? Lepa ta usta k poljubu vabeča? Lepših nobena res nima že las?</i></p>	<p><i>V palači svetli nisi rojen bil, Zaplakal prvič si v pastirski koči; In v zlato zibel položila ni Te mati tvoja revna v hladni noči.</i></p> <p><i>Od Betlehema je trpljenja pot Do Golgate se vila tvoja kruta, Uboštva, borbe, mučeništva pot Z bodečim trnjem, kamenjem posuta.</i></p>

<p><i>Ne veš še, črvič nežni moj, Da, kdor z bogastvom ne prvači, Verige robstva žive dni On skoz življenje svoje vlačí.</i></p> <p>Razlaga pesmi: Pesem govori o žalostni usodi otroka, ki se rodi v sebičen svet. Prikazuje, kako svet izkorišča revne ljudi in jim jemlje mladost in svobodo.</p> <p>Temni nauki — pojasnjeni.</p> <p><i>Mladina preljuba, ti zlati up naš, Pripravljaj se resno za zrele dni svoje! S krepostmi srce si, značaj okrašuj, Z modrostjo si, z znanjem glavo napolnjuh! In — srečno življenje bo tvoje ...</i></p> <p><i>Prekrasno, prekrasno! A kaj, da, možje, Odkrito bojite se vi govoriti? Denar je najbolj spoštovana krepost, In znanost najboljša, najvišja modrost: Umeti bogastvo množiti.</i></p> <p>Razlaga pesmi: Pesem kritizira družbo, ki mladim govori o znanju, v resnici pa ceni predvsem denar. Avtor pokaže, da sta bogastvo in moč pomembnejša od morale. Sporočilo je, da je »nauk« sveta povezan z denarjem, ne pa z vrednotami.</p>	<p><i>Lepe li takšne oči so velike, Črne ko temna brezmesčna noč? Takšne ko moje — do moškega srca Res, da čarovno imajo naj moč?</i></p> <p><i>Lepa? . . . Nemara bo nekaj resnice! O, ko moj oče bi bil bogatin, Ženini, snubili bi me bogati, Bila lastnica bi krasnih graščin ...</i></p> <p><i>Delavec oče moj, delavka mati! Z delom kruh služim svoj sama si jaz . O Rojenice! Zakaj pač mi v zibel Dote nasule ve niste svoj čas?</i></p> <p><i>Dote?! — Oh, saj jo tu nosim na lichih! Preveč, še preveč za revno dekle ... Revi lepota opasna je dota; Sama bojim se, da bo mi v gorje ...</i></p> <p>Razlaga pesmi: Pesem govori o dekletu, hčeri delavcev, ki je lepa, a nima bogastva. Razmišlja, da ji lepota brez denarja ne prinese sreče, ampak ji lahko škodi.</p>	<p><i>Bil siromak si žive svoje dni ! Tovariš naš zato si na vse čase ... A, ki žive od žuljev naših rok, Imeli bi te radi vsega za-se.</i></p> <p><i>Imeli radi bi, da ti igo, V katero vklepajo nas siromake, Bi blagoslavljal jim , pomagal jim Goniti nas na trudapolne tlake ...</i></p> <p><i>Ne! Ti si naš — mi bratje tvoji vsi, Kar nas zatirancev po svetu tava, Kar sužnjevs nas brezpravnih nosi svet, Kar hira nas in strada in zmrzava.</i></p> <p><i>Le kdor občutil sam je kdaj gorje, Trpin mu, brat njegov, v srce se smili; In v kočah, ne v palačah še vsekdar Človekoljubi so se porodili.</i></p> <p>Razlaga pesmi: Pesem govori o Jezusu kot siromaku, ki je trpel kot revni ljudje. Poudarja, da je Jezus na strani ubogih, ne pa bogatih. Sporočilo pesmi je, da so sočutje in človečnost doma v revnih kočah, ne v palačah.</p>
---	--	---

6 RAZPRAVA

Z raziskovalno nalogo sva osvetlila Aškerčevo škalsko obdobje med letoma 1894 in 1894.

Prvo hipotezo, da je Anton Aškerc v času delovanja v Škalah postal prepoznaven kot pesnik s socialno noto, lahko potrdiva. S pomočjo arhivskega gradiva in Aškerčevih zbranih del, sva ugotovila, da je Aškerc v času delovanja v Škalah poleg *Delavčeve pesmi o premogu* napisal še sedem pesmi iz *Pesmarice neznanega siromaka*. Vse omenjene pesmi imajo izrazito socialno noto, s katero se je Aškerc srečeval pri svojem pastoralnem delu v župniji sv. Jurija v Škalah.

Drugo hipotezo, da se je položaj rudarjev v rudniku Škale po prihodu Daniela von Lappa bistveno izboljšal, lahko ovrževa. S pomočjo literature sva raziskala položaj rudarjev v rudniku Škale. Ugotovila sva, da se je izkop premoga v tem času povečal za okoli 30 %, kasneje pa je zaradi krize prišlo do zmanjšanja odkopa. V literaturi sva naletela tudi na podatke o stavkah rudarjev, iz česar sklepava, da je bil položaj rudarjev kljub izgradnji kolonije v Pesju slab.

Tretjo hipotezo, da je bil Anton Aškerc pri svojem delovanju občutljiv za socialni položaj in pravice delavcev, lahko potrdiva. Aškerc je v svojih delih pisal o težkem položaju rudarjev, ki so s svojim delom vsakodnevno tvegali življenje. V rudniku Škale so bile pogoste tudi rudarske nesreče, kar je močno vplivalo na Aškerčevo sočutje do pridnih in marljivih kmečkih ljudi, ki so vsakodnevno odhajali v jamo.

Zadnjo, četrto hipotezo, da je dediščina povezana z Antonom Aškercem možnost za krepitev dodatne turistične ponudbe Velenja, lahko potrdiva. V opravljenih intervjujih sva ugotovila, da predvsem društvo Revivas iz Škal daje velik poudarek dediščini povezani z Antonom Aškercem, veliko stvari povezanih z Aškercem pa lahko vidimo tudi v Muzeju premogovništva Slovenije in mestu Velenje, po Aškercu nosi ime ena od velenjskih šol, na Aškerca pa še danes spominja tudi planinska pot na Strmec, ki jo je Aškerc pogosto obiskoval.

7 ZAKLJUČEK

V raziskovalni nalogi sva raziskovala Aškerčevo delovanje v času službovanja v župniji sv. Jurija v Škalah. Čeprav je Aškerc v Škalah preživel slaba štiri leta, je predvsem med rudarji pustil globoke sledi.

Z raziskovalnim delom sva začela ob začetku šolskega leta. Idejo za raziskovanje sva dobila med pohodom po Velenju, ko sva pred Osnovno šolo Antona Aškerc naletela na njegov kip. Ker sva že pred tem vedela, da je deloval v Škalah, sva se odločila, da bova raziskala ta del njegove poklicne in življenjske poti.

Najprej sva v domoznanskem oddelku Knjižnice Velenje pregledala obstoječo literaturo. Sledila je navezava stika z Muzejem Velenje, ki pa žal ne hrani veliko uporabnega gradiva o Aškercu. Nato sva s pomočjo Digitalne knjižnice Slovenije pregledala časopisne članke o Aškercu. Tako sva dobila odličen vpogled v njegovo poklicno (duhovniško) pot, zaradi katere se je pogosto selil in jo je zaključil ravno v Škalah. Arhivsko gradivo sva pridobila s pomočjo Nadškofijskega arhiva v Mariboru in Župnije Velenje, za kar se iskreno zahvaljujemo. S pomočjo strani Matricula sva pregledala objavljene matične knjige župnije Škale, ki so pisane v slovenskem jeziku, kar je zelo olajšalo najino raziskavo.

Ker je bil Aškerc zelo dejaven tudi na literarnem področju, sva analizirala pesmi, ki jih je ustvaril v Škalah. Poleg Delavčeve pesmi o premogu je ohranjenih še nekaj drugih pesmi, ki imajo izrazito socialno noto. Aškerc je večkrat obiskal rudarje v von Lappovem škalskem premogovniku in tako dobil gradivo za svoje pesništvo. Ob tem sva opravila dva intervjuja, v katerih sva izvedela, na kakšen način društvo Revivas iz Škal in Turistična zveza Velenje oglašujeta Aškerčevo delovanje. Prehodila in fotografirala sva tudi Aškerčevo pot na Strmec, kamor je pogosto zahajal, saj je deloval tudi na Plešivcu.

Zavedava se, da je Aškerc v letu 2026, v katerem obeležujemo 170 obletnico njegovega rojstva, zanimiv predvsem z vidika bogate etnološke dediščine. V škalskih letih (med letoma 1894 in 1898) je kljub vsem oviram, ki jih je doživljal kot duhovnik, z veliko empatije pisal o rudarjih in njihovem težkem življenju pod zemljo.

8 POVZETEK

V nalogi Anton Aškerc in zapisi o rudarjenju v Škalah skozi čas sva raziskovala delovanje Aškerčevo delovanje v župniji Škale med letoma 1894 in 1898. Anton Aškerc je v tem obdobju napisal nekaj znanih pesmi s socialno tematiko, namenjenih rudarjem, s katerimi se je vsakodnevno srečeval pri svojem pastoralnem delu.

Najprej sva s pomočjo Domoznanskega oddelka Knjižnice Velenje pregledala ustrezno literaturo. S pomočjo Nadškofijskega arhiva Maribor in njihove spletne strani Matricula ter Župnije Velenje sva pridobila ustrezno arhivsko gradivo, ki sva ga v nalogi analizirala. Pomagala sva si tudi z Digitalno knjižnico Slovenije, kjer sva pregledala časopise in časopisne članke o Aškercu in župniku Lemplu, ki je sočasno deloval v Škalah.

Z raziskovalnim delom sva ugotovila, da je Aškerc kljub krajšemu času delovanja v Škalah zapustil veliko sledi. Njegovo zapuščino danes ohranjajo v Muzeju premogovništva Slovenije, nanj spominja Aškerčeva pot na Strmec, ki povezuje Škale s Plešivcem, veliko pa k ohranitvi njegove dediščine prispeva delovanje društva Revivas iz Škal, ki je v preteklosti pripravilo odmevno razstavo o duhovnikih, ki so delovali v tej župniji, izdali pa so tudi knjigo Škalske zgodbe, ki je poklon nekdanjim prebivalcem Škal skozi oči njihovih naslednikov in potomcev.

V okviru naloge sva izvedla tudi dva intervjuja, s katerima sva izvedela, kakšen je Aškerčev turistični potencial in njegova škalska zapuščina.

Raziskovalno delo je v prihodnje možno razširiti tudi na socialne razmere v Šaleški dolini. Teh sva se posredno dotaknila, nisva pa raziskovala delavstvo v Velenju in Šoštanju na splošno.

9 VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI

MV – Muzej Velenje
Fototeka

NAM – Nadškofijski arhiv Maribor
Arhivsko gradivo župnije Škale

PV – Premogovnik Velenje
Fototeka

SLOVARJI

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1998.

LITERATURA

Aškerc, Anton: Lirske in epske poezije, Klenmayr, Ljubljana, 1896.

Boršnik, Marja (ur.): Anton Aškerc, Zbrano delo (II. knjiga), Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1951.

Boršnik, Marja, Aškerc: Življenje in delo, Modra ptica, Ljubljana, 1939.

Ficko, Peter: Rudarsko Velenje do ustanovitve stare Jugoslavije, Kronika, letnik 19, številka 3, 1971.

Izbrano delo Antona Aškerca, urednik Janko Kos, Mladinska knjiga, Ljubljana, 1976.

Hudales, Jože: Škale v 19. stoletju, Šaleški razgledi 3, Kulturni center Ivana Napotnika, Velenje, 1989.

Neznane osebe iz porečja Pake, Daniel von Lapp, Digitalna domoznanska zbirka Knjižnice Velenje, 2012.

Orožen, Janko: Aškerčev dom in rod, Aškerčev zbornik, Celje, 1957, str. 63.

Papler, Drago: Luč v Šaleški dolini, revija EGES, letnik 25, številka 5, Ljubljana, 2021.

Rudar, letnik 9, številka 6, Velenje, 1975, str. 2.

Seher, Anton: Zgodovina premogovnika Velenje, Premogovnik Velenje, Velenje, 1995.

Škalske zgodbe, urednik Vinko Blažinčič, Revivas, Škale, 2012.

Wester, Josip: Aškerčeva zapuščina, knjižnica in korespondenca, Aškerčev zbornik, Celje, 1957, str. 20.

SLOVARJI

Slovar slovenskega knjižnega jezika. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1998.

ELEKTRONSKI VIRI

Anton Aškerc, <https://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi131456/>, pridobljeno 30. 11. 2025.

Anton Aškerc kot pesnik, <https://revija.ognjisce.si/revija-ognjisce/84-mojstri-besede/1944-pesnik-anton-askerc>, pridobljeno 15. 1. 2026.

Anton Aškerc na priložnostni poštni znamki, <https://www.posta.si/zasebno/znamke-in-filatelija/galerija/postna-znamka/74732/Slovenska-poezija-Anton-Askerc>, pridobljeno 30. 11. 2025.

Anton Aškerc v Muzeju premogovništva Slovenije, <http://muzej.rlv.si/si/program-obiska/potek-ogleda-in-ostali-programi>, pridobljeno 15. 12. 2025.

Anton Aškerc na Wikipediji, https://sl.wikipedia.org/wiki/Anton_Aškerc, pridobljeno 30. 11. 2025.

Časopis Slovenec, <https://www.slovenec.org/2020/02/14/casopis-slovenec-ze-od-leta-1873/>, pridobljeno 15. 1. 2026.

Daniel von Lapp, <https://biographien.ac.at>, 15. 12. 2025

ČASOPISNI ČLANKI

Domovina, letnik 7, številka 2, 8. januar 1897.

Domovina, letnik 16, številka 118, 10. oktober 1906.

Kirchlicher Berordnungs-Blatt, Nr. 575, 1878.

Kirchlicher Berordnungs-Blatt, Nr. 796, 1892.

Kirchlicher Berordnungs-Blatt, Nr. 1669, 1898.

Kirchlicher Berordnungs-Blatt, Nr. 2253, 1894.

Marburger Zeitung, letnik 31, številka 11, 7. februar 1892.

Slovenec, letnik 5, številka 109, 29. september 1877.

Slovenec, letnik 9, številka 81, 23. julij 1881.

Slovenec, letnik 13, številka 163, 21. julij 1885.

Slovenec, letnik 13, številka 228, 7. oktober 1885.

Slovenec, letnik 14, številka 42, 22. februar 1886.

Slovenec, letnik 17, številka 177, 5. avgust 1889.

Slovenec, letnik 19, številka 66, 23. marec 1891.

Slovenec, letnik 21, številka 98, 29. april 1893.

Slovenec, letnik 22, številka 234, 12. oktober 1894.

Slovenec, letnik 31, številka 183, 10. junij 1903.

Slovenec, letnik 36, številka 101, 8. avgust 1908.

Slovenski Gospodar, letnik 26, številka 10, 10. marec 1892.

Slovenski Gospodar, letnik 26, številka 19, 10. maj 1894.

Slovenski Gospodar, letnik 26, številka 31, 2. avgust 1894.

Slovenski Gospodar, letnik 27, številka 41, 11. oktober 1894.

Slovenski Gospodar, letnik 32, številka 31, 4. avgust 1898.

Slovenski Gospodar, letnik 36, številka 23, 12. junij 1902.

Slovenski Gospodar, letnik 39, številka 29. 20. julij 1905.

Slovenski narod, letnik 26, številka 107, 10. maj 1893.

Slovenski narod, letnik 31, številka 103, 7. maj 1898.

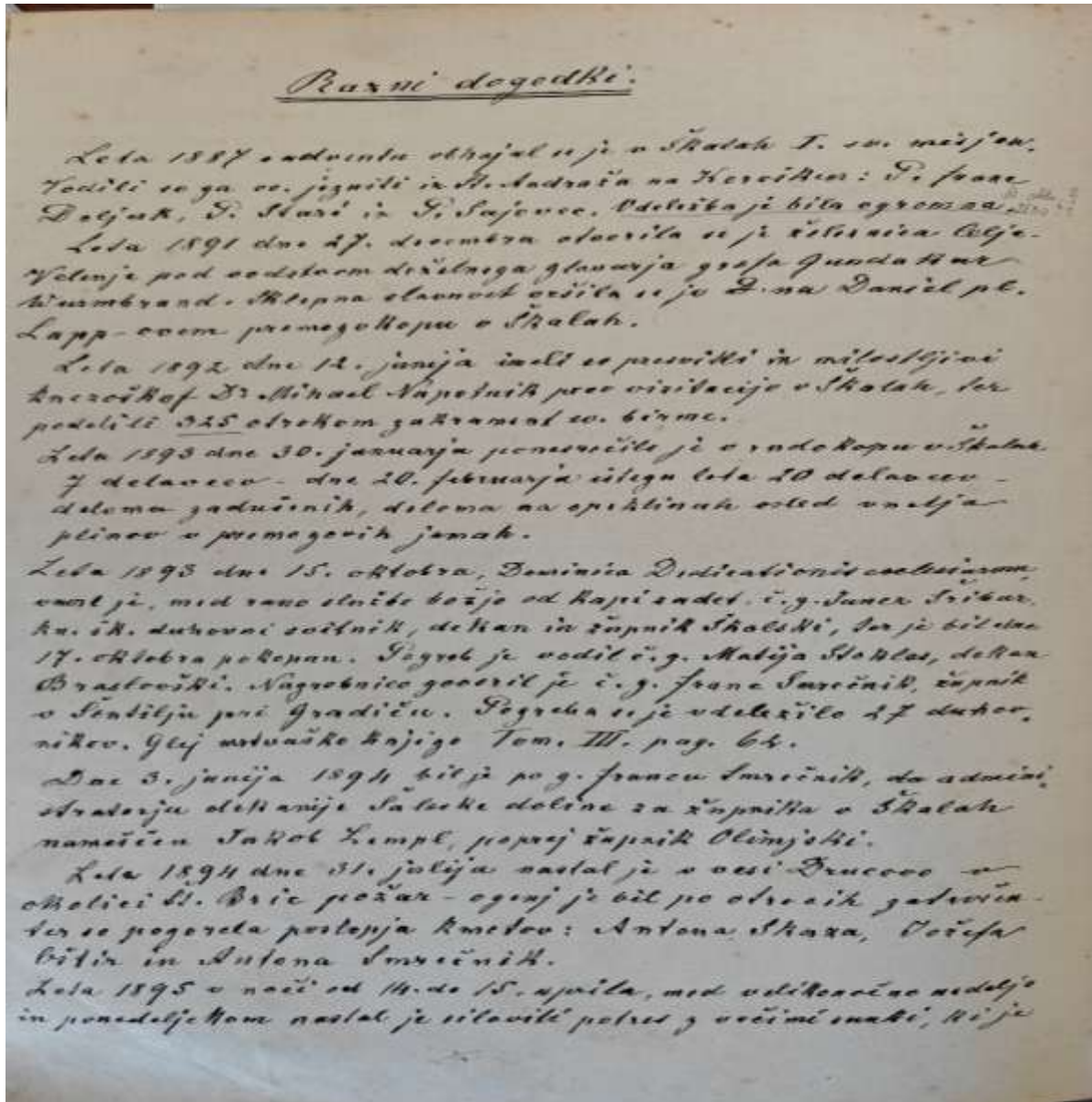
Zgodnja Danica, letnik 31, številka 6, 9. februar 1878.

ZAHVALA

Zahvaljujemo se vsem, ki so nama pomagali pri raziskovalnem delu, še posebej obema mentorjema za ves čas in usmerjanje pri nastanku raziskovalne naloge. Hvala tudi Muzeju Velenje za slikovno gradivo iz fototeke in Nadškofijskemu arhivu iz Maribora za pregled matičnih knjig. Posebna hvala tudi gospe Veri Pogačar, ki je nesebično priskočila na pomoč in nama pomagala pri odkrivanju lokalne dediščine Škal. Hvala tudi našim staršem za vso potrpežljivost in podporo.

PRILOGE

PRILOGA 1: Škalska kronika (objavljeno z dovoljenjem Župnije Velenje)

velik veliki kamen iz prečelju župne cerkve, porušil dimnik na
župnišču, ter porušil mnogo razpoklin v zidovju.

V jeseni leta 1897 vstala so se v Šaleški dolini velike vo-
jske voje. 26. in 27. septembra avgusta prenočilo je zapadno
in s častnikov - v gospodarskih postopjih 300 vojakov -
9. septembra došlo je v Šaleško dolino od Lajpa in od
Kjütbljasse 25 tisni vojakov. Dne 10. septembra masiralo
je mimo župne cerkve v Škalah s tisni vojakov. Tri
cerkvi nastavljeni so bili 2 bateriji topov, kleri so ob
10. uri predpoletne bitke odločili za južno stranbo.

Leta 1898 dne 15. junija bila je za preselitvjo in nileseljskega knera in
škola Gzillhucla Kapelnik druga kemnična sigilacija in kirurcija
v Škalah. Birmancev bilo je 270.

Leta 1899 od 15. do 20. januarja obhajal se v Škalah 2. sv. misijon.
Dodala sta ga o. gg. J. Francišk Logjak in P. Jakob Töhrer iz družbe
Veruscoe. Trupe je bila prvo ujedno, odločena splošno. Obhajince je
bilo 2400.

Leta 1899 se je cerkovni stolp z katedralno pokrilo, izbrali so štiri proračun-
jeni na 41000 k. kolodirani na 4800 k. cerkev je plučala 1200 k
patron 1810 k - župljani 2420 k.

Leta 1900 dne 2. septembra se je videla v cerkovni stolpi spemirška
plučica Škalskemu vojaku Dr. Scipiu Krajnc, pisatelju-pravniku, kirurcu
ovničičevemu profesorju v Grazu, Inamestu in Hermannstadt na Sledici,
graškem. Zaprtil je v manuskriptih kazensko pravo, ktero je pozneje izdal
v posebni knjigi Dr. Hoff, profesor prava na Dunajski universi.

Leta 1901 je bil napravljen novi vstopnik na cerkovnem prostoru na prejšnjem
Krajncu šolskega sveta, da ga rabi tudi šola. Dolžna pogodba za rabo in
država sedanjaka, sklenjena med cerkovnim protokojarstvom in krajncim
šolskim svetom, podpisana od. prev. kn. šk. Lav. ordinarijata, c. k. namest.
ništva in c. k. okrajnega šolskega sveta v šitlanju je shranjena v
cerkovnem arhivu.

Leta 1904 kupili so župljani 6 urah ovčinskih za veliki altar in svetilnico za
učno luč za 445 kron.

Leta 1904 - 3. julija ob 11 po noči udarila je strela v anduristično gospodarsko
postopje v Škalah, ktera je požarela do zidovja. Živina se je ročila.

PRILOGA 2: Razstava o župniji sv. Jurija v Škalah (objavljeno z dovoljenjem društva Revivas)

DUHOVNIKI V ŠKALAH

OD KONCA 19. DO SREDINE 20. STOLETJA

Župniki in upravitelji:

Andreas Urek (1835-1855)
Karl Simandl (1856-1857)
Johann Pražen (1857-1881)
Josef Hajšek (1881-1882)
Franc Trofenik (1882-1884)
Janez Šrbar, (1886-1893)
Jakob Lempij (1894-1908),
Ivan (Janez) Rotner msgr. (1908-1935)
Martin Lupše (1935-1936)
Matej Weiss (1936-1941)
pater Ivan Koller (1941-1945)
Matej Weiss (1945-1948)
Maksimijan Prah (1948-1950)
Matej Weiss (1950-1957)

Matej Weiss (31.5.1885-9.8.1970) je bil tragična figura ob zatonu Škalske župnije.

Na poroki Poduršanove Štefke, stoji za poročnim parom

Spomin na Škalski hrib, delo neznanega avtorja okrog leta 1950: podoba cerkve svetega Jurija, sejmišča, notranjost cerkve, msgr. Rotnerja in kapele svete Eme

Kaplani:

Ivan Medvešek	Ivan (Janez) Rotner
Anton Aškerc	Ivan Hanžič
Martin Krapivšek	Fridrik Sternad
Jakob Rabuza	Jurij Mikalčič
Ivan Ogradi	Joško Bezjak
Ivan Zajc	Joško Klemenc
Ivan Zakošek	Martin Lupše
Ivan Lusker	Alojz Sunčič
Franc Letonja	Janko (Ivan) Rajht
Franc Kompolšek	

Janko (Ivan) Rajht (4. 10. 1907-12. 2. 1970) je prišel v Škale za kaplana 9. marca leta 1939 in takoj osvojil srca mnogih. Poleg kaplanovanja se je v veliki meri udeleževal pri pripravi dogodkov v društvenem domu.

Prva sveta obhajilo v Škalah leta 1938

Izdajatelj: Revivas – društvo za oživitve in promocije vasi Škale / Tekst: Vera Pogačar / Slike: Olga Grebenšek, Zofka Lipnik, župnija sv. Martin Velenje / Oblikovanje: Ana Glušček / Tisk: Studio HTZ, Velenje

ANTON AŠKERC

(9. 1. 1856 – 10. 6. 1912)

slovenski pesnik, duhovnik in arhivist Kaplan v Škalah 1894-1898

Ponosni smo na to, da je v Škalah služboval tudi pesnik Anton Aškerc. Rodil se je leta 1856 v Globokem v revni družini. Mati mu je umrla, ko mu je bilo komaj 12 let. Po končani maturi se je šolal na semenišču v Mariboru in postal duhovnik. Že kot bogoslovec se je razvijal v svobodomisleca, vse bolj je dvomil o verskih dogmah. Strastno je prebiral knjige o drugih verstvih, zato je prihajal v navzkrižja s svojim poklicem in predstavniki Cerkve. Duhovniško službo je opravljal bolj po silii, večkrat je zamudil, njegove maše so bile sila kratke. Posledično so ga prestavljali iz ene župnije v drugo in tako je prišel tudi v Škale. V Škalah je kaplanoval v letih od 1894 do 1898. Poučeval je verouk tako v Škalah kot tudi v Plešivcu. V času svoje službe v Škalah je izdal svojo pesniško zbirko Lirske in epske poezije. Močno je čutil z rudarji in bil zelo pretresen nad bedo in trpljenjem njihovih družin. Svoja občutenja je opisal v socialno-kritični pesmi Delavčeva pesem o premogu. Škale so bile zadnja fara na njegovih kazenskih prestavitvah po Sloveniji, od tu je šel v Ljubljano in do predčasne upokojitve opravljal delo mestnega arhivarja. Aškerčeve pesmi so za časa njegovega življenja izšle v osmih pesniških zbirkah: Balade in romance (1890), Lirske in epske poezije (1896), Nove poezije (1900), Četrtri zbornik poezij (1904), Junaki (1907), Jadranski biseri (1908), Akropolis in piramide (1909), Pesnitve (1910). Umril je leta 1912 in je pokopan na Navju, starem ljubljanskem pokopališču.

Anton Aškerc

Delavčeva pesem o premogu

...In dalje krči rjejo pod zemljaj
In mečejo krtnine velikanske
Iz globočine kvšku dan na dan.
Zamazana in čma so jim lica
In s čela znoj jim teče curkoma ...
Zamolkel slišiš govor včasih vmes,
Tu vzdih, tam kletev, smeh in tu dovtip;
Oglaša se iz dalje dinamit ...
A pesem glasna ne odmeva tod ...
Svetilke blede svetijo pri delu —
Drugod je tema, tema kakor v grobu.
Tam gorí pa na vrhu sije solnce,
V svetlobe morju kaplje se priroda,
In trava, žito zeleni in drevje;
In rože pisane cveto po vrlih.
In človek trudi, peha se za kruhom,
A peha se in trudi v žarkih sončnih ...
Naprej, naprej! ... Utrujeni in lačni
Odhajajo iz jam premogarji,
Potrli ko jetniki, bledeh lic ...
Molče koraka truma jih po cesti,
Pomičejo ko senčne se prikazni,
In solnce samo njihovim očem,
Navajenim podzemskega mraku.
Presvetlo sije že in prebleščeče ...

Kaj mar jim solnce in kaj mar jim dan!
Za kruhom svojim mora siromak —
Svetloba, vžitek, ah, to je za druge ...
Le idite! Že čaka vas obed.
Pod njim se miza hišna ne šibi,
Ne bo predolgo se muditi treba ...
Le idite krepčat se in počivat
Za novi, težki trud! ...
Naprej, naprej!

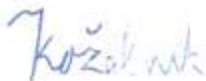
In jama spet požira nove čete
Spočitih mož v prepad svoj nenasitni.
In ista pesem dan za dnevom ...
Stojte!...

(Ljubljanski zvon, leposloven in
znanstveni list.
Leto XVII. št. 1. Ljubljana, 1. 1. 1897)

Izjavljamo, da smo pri pripravi raziskovalne naloge upoštevali etična načela in smernice v skladu z veljavnimi pravnimi akti raziskovalnega področja.

Podpisani:

Avtorja: Nace Koželnik in Faris Softić

Mentorja: Marko Moškotevc in Urh Ferlež

